

Datum Juni 2019

Auteur Eline Huizinga, Suzanne van der Meulen, Derk Jan Stobbelaar

Beheer van buurtboomgaarden Ervaringen en toekomstperspectief



Beheer van buurtboomgaarden
Ervaringen en toekomstperspectief

Eline Huizinga, Suzanne van der Meulen, Derk Jan Stobbelaar

Colofon

Met dank aan Rob le Rutte, Stichting IJsselboomgaarden

Foto voorpagina: oogstfeest op een boomgaard, gemaakt door Rob le Rutte

Velp, juni 2019

Lectoraat Duurzaam Landschapsbeheer

Lectoraat Duurzame Voedsellandschappen in Stedelijke Regio's

Applied Research Centre Delta Area and Resources

Hogeschool Van Hall Larenstein



Samenvatting

In dit rapport onderzoeken we wat er nodig is om boomgaarden in de openbare ruimte duurzaam te laten beheren door vrijwilligersgroepen.

We hebben gekeken naar de inrichting, betrokkenheid, draagvlak, oogst, beheer, kennis, samenwerking, rol gemeente, budget en het vertrouwen in het voortbestaan van de boomgaard. Dat is gebeurd met behulp van de *place-keeping*theorie. We hebben ook een enquête uitgezet onder beheerders van communale boomgaarden. Op die enquête kregen we 125 reacties.

Uit de enquête blijkt dat voor het voortbestaan van een boomgaard sociale factoren zoals contact met de omgeving en gemeente en de inzet van vrijwilligers belangrijker zijn dan fysieke factoren zoals bodemvruchtbaarheid en de hoeveelheid oogst. Een groot deel van de beheerders heeft vertrouwen in de toekomst en gaat ervan uit dat de boomgaard over vijf jaar nog bestaat.

Aanbevelingen zijn om de organisatie van het beheer zo in te richten dat er meer aandacht komt voor de verbinding naar buiten. Organisaties zoals Landschapsbeheer Nederland en de Stichting IJsselboomgaarden zouden meer als kennisverzamelaars en kennisverspreiders op kunnen treden.

Verder zouden beheerders vooral kunnen inzetten op meer draagvlak en betrokkenheid van mensen die in de omgeving wonen van de boomgaard. Eigenaars van de boomgaard, meestal gemeenten, zouden vooral heel duidelijk moeten zijn over de bestemming van de plek. Het stimuleert vrijwilligersgroepen ook zeer als gemeenten beheer van de boomgaard ondersteunen en hun betrokkenheid tonen.



Samenvatting	4
1. Buurtboomgaarden	6
1.1 Fruit en noten in het openbaar groen	6
1.2 Waarden van fruit in de openbare ruimte	7
1.3 Place-making en place-keeping	9
1.4 Het onderzoek	11
2. Wie en waar	13
2.1 De respondenten	13
2.2 Landelijke spreiding boomgaarden	13
2.3 Waarom buurtboomgaarden?	15
3. Place-keeping bij buurtboomgaarden	18
3.1 Inrichting	18
3.2 Betrokkenheid	20
3.3 Draagvlak	22
3.4 Oogst	26
3.5 Beheer	27
3.6 Kennis	29
3.7 Samenwerken	31
3.8 Rol gemeente	33
3.9 Budget	36
4. Een blik op de toekomst	41
4.1 Vertrouwen in de toekomst	41
4.2 Succesfactoren voor voortbestaan van buurtboomgaarden	43
4.3 Knelpunten voor voortbestaan	45
5. Tot slot	48
5.1 Conclusie en discussie	48
5.2 Aanbevelingen	50
Literatuurlijst	52
Bijlage – Enquête Duurzaam beheer van fruit- en notenbomen	53

1. Buurtboomgaarden

1.1 Fruit en noten in het openbaar groen

In de openbare ruimte van steden en dorpen staan geregeld fruitbomen. Die vind je ook in de iets minder openbare ruimte (semi-openbaar) van bijvoorbeeld scholen en landgoederen. Ze staan daar bijvoorbeeld omdat ze de identiteit van het dorp of de stad benadrukken. Zoals in Culemborg, een stad middenin de Betuwe, fruitregio bij uitstek.

Waar bewoners een deel van het beheer (en oogst) van fruit in de openbare ruimte op zich nemen, kunnen gemeenten de boomgaard ook zien als een instrument voor sociale binding in de wijk.

Soms krijgt een dorp of stad als het ware een boomgaard in de schoot geworpen omdat een oude boomgaard in de aanleg van een nieuwe wijk wordt opgenomen (figuur 1.1).



Figuur 1.1 oude boomgaard opgenomen in speeltuin

Een mooi voorbeeld hiervan is de *Rosande Gaerd* in Doorwerth, een verwaarloosde boomgaard die door buurtbewoners is geadopteerd en weer op orde is gebracht (Hoogenlaag.nl, 21 september 2016).

Anders is het wanneer fruitbomen expliciet meegenomen worden in het ontwerp van openbaar groen (figuur 1.2). Ontwerpers denken dan vaak direct na over het beheer (en de beheerders) van

die fruitbomen. Er zijn steeds meer burgerinitiatieven om nieuwe fruitbomen in de openbare ruimte aan te planten. Het is dan aan de gemeente om te bedenken wat er mogelijk is.



Figuur 1.2 Fruitbomen als onderdeel van het openbare groen

Die gemeente heeft dan vragen over de boomgaarden. Bijvoorbeeld: wat moet ze zelf doen om het beheer en de instandhouding van boomgaarden te ondersteunen? Kan dit geheel of deels overgelaten worden aan burgers? Of anders gesteld: wie doet het beheer, wie beslist er over het beheer, in hoeverre zijn burgers of maatschappelijke organisaties uit de omgeving betrokken en wie maakt gebruik van de oogst? Is de verdeling van de oogst nuttig en rechtvaardig?

Er zijn ook vragen over overlast. Want als het gebruik niet goed geregeld is, kan het fruit gaan rotten of wordt ermee gegooid.

Doel van deze studie is de factoren te bepalen die ervoor zorgen dat buurtboomgaarden duurzaam blijven bestaan. Daarom kijken we ook naar vragen over participatie van de burgers, de rol van de gemeente en het gebruik van de oogst.

1.2 Waarden van fruit in de openbare ruimte

Waarden van fruit in de openbare ruimte zijn bijvoorbeeld de groene uitstraling van fruit- en notenbomen, de landschappelijke impact, de bijdrage aan biodiversiteit, de voedselwaarde en de mogelijkheden voor sociale binding van een buurtboomgaard.

De groene uitstraling van fruit- en notenbomen draagt volgens Colinas, Bush en Manaugh (2018) bij aan het (positieve) gevoel en de houding die bewoners over een locatie hebben. Dat geldt voor fruit- en notenbomen op die locatie en kan ook gelden voor buurtboomgaarden op openbare locaties.



Colinas, Bush en Manaugh spreken over fruit op een locatie waar mensen langskomen en waarbij de bomen direct toegankelijk zijn. Een buurtboomgaard kan een minder toegankelijke uitstraling hebben als er een grens of afscheiding is tussen de boomgaard en de rest van de omgeving. Toch kan ook die boomgaard volgens hen positief bijdragen aan het gevoel dat omwonenden over een locatie hebben. De betrokkenheid van de bewoners rondom een boomgaard zien we in dit onderzoek als een positieve houding over die boomgaard.

Een tweede aspect van buurtboomgaarden is de landschappelijke impact van de boomgaard. Boomgaarden kunnen, afhankelijk van de inrichting ervan, als groene stapsteen in de stedelijke omgeving fungeren. Het is dan interessant om te weten in hoeverre andere landschappelijke elementen aanwezig zijn en of het beheer enige verwildering toestaat.

Verder kan een boomgaard bijdragen aan biodiversiteit (soortenrijkdom). Denk bijvoorbeeld aan holle bomen en de holenbroeders, vogels, die daar gebruik van maken. Van Dooren (2019) beschrijft verschillende vormen van beheer van fruit en noten in het stedelijke openbaar groen (perken en plantsoenen) die kunnen leiden tot een hogere biodiversiteit.

Een vierde aspect: er is toenemende interesse in lokaal geproduceerd voedsel. Redenen hiervoor zijn voedselzekerheid, vermindering van 'voedselkilometers' en binding aan de regio.

Buurtboomgaarden zouden kunnen bijdragen aan de regionale voedselvoorziening, juist ook omdat zij door mensen uit de buurt worden onderhouden. Het is dan wel de vraag of deze boomgaarden voldoende produceren om echt een rol van betekenis te kunnen spelen.

En ten slotte: buurtboomgaarden bieden kansen voor beleving en sociale binding van mensen aan hun omgeving. Buurtbewoners kunnen immers bijdragen aan beheer, oogst en verwerking van het fruit.

Aan de andere kant zal een verwaarloosde of ongebruikte boomgaard op verzet stuiten van gemeentewerkers die valfruit moeten opruimen, van omwonenden die de boomgaard niet in mogen of het fruit niet mogen gebruiken en van mensen die het een rommeltje vinden. Duurzaam beheer is daarom niet zonder uitdagingen.

Dat betreft voor een deel het technische beheer: onderhoud van de bomen en eventuele verwerking van de oogst. Het heeft ook te maken met de sociaal-institutionele omgeving, zoals wat is er mogelijk vanuit de gemeente en zijn er voldoende vrijwilligers te mobiliseren? Deze sociaal-institutionele factoren zijn vaak belangrijker voor het voortbestaan van de buurtboomgaard dan de uitvoering van het technische beheer (Knapp, Veen, Renting, Wiskerke, & Groot, 2016).

De basis hiervan ligt bij de vrijwilligersgroepen die betrokken zijn bij de boomgaard en de verantwoordelijkheid hebben genomen voor verschillende initiatieven. Deze vrijwilligersgroepen dragen bij aan het onderhoud en beheer van 'hun' boomgaard. Ze zijn dan bezig met wat in de internationale literatuur *place-keeping* wordt genoemd (Burton, Smith, & Dempsey, 2014; Dempsey & Burton, 2012; Dempsey & Smith, 2014). Met dit begrip wordt verwezen naar de elementen die van belang zijn om een plek te beheren en te onderhouden ná de fase van ontwerp en inrichting.

De centrale vraag die we ons in dit onderzoek stellen, is welke factoren van belang zijn voor het beheer op lange termijn van buurtboomgaarden en hun mogelijke rol bij de regionale voedselproductie.



1.3 Place-making en place-keeping

Gezien de vragen die leven rondom buurtboomgaarden en hun potentiële waarden, kan de theorie over *place-keeping* behulpzaam zijn bij het in kaart brengen van buurtboomgaarden. De theorie biedt een kader om te kijken naar de vrijwilligersgroepen die betrokken zijn bij een buurtboomgaard en naar hun werkzaamheden en motivatie. *Place-keeping* gaat over de elementen die van belang zijn om het beheer van een plek op een goede, duurzame manier uit te voeren.

Buurtboomgaarden worden om verschillende redenen gestart. De eerste fase, het inrichten van zo'n nieuwe plek in de openbare ruimte, wordt in de internationale literatuur (Burton, Smith, & Dempsey, 2014; Dempsey & Burton, 2012) aangeduid met het begrip *place-making*. Gedurende de periode van *place-making* is het zaak om al rekening te houden met *place-keeping*. Welke wensen zijn er van toekomstige gebruikers, welke verwachtingen hebben zij, hoe willen ze de locatie gaan gebruiken? Maar ook: wat zijn de fysieke mogelijkheden van bijvoorbeeld de ligging en de grondsoort?

Met het oog op de lange termijn waarop een boomgaard blijft bestaan, is het zaak om bij de inrichting voldoende aandacht te geven aan deze vragen. De inrichting is echter slechts het begin van een meerjarige verbinding met een locatie. Daarna begint de periode waarin het werk verandert van aanleg naar beheer en het wachten op de eerste oogst. Zodra beheer aan de orde is en als die oogst er is, komen er andere vragen op. Zoals: hoe organiseer je de inzet en het werk dat nodig is om een plek te beheren? En, hoe organiseer je de oogst en wat doe je met de producten?

Place-keeping gaat ervan uit dat een plek, na totstandkoming en inrichting, een bepaalde mate van onderhoud en beheer nodig heeft om gewaardeerd te blijven. Maar om dat goed te kunnen doen, zou *place-keeping* al een factor moeten zijn bij de initiatie van een project. Er moet bij ontwerp en aanleg al rekening gehouden worden met beheer en gebruik over de lange termijn.

Er zijn verschillende factoren die van invloed zijn op het proces van *place-keeping*. De overheid heeft hierin een rol (vanuit haar verantwoordelijkheid voor *policy* en *governance*), maar ook andere belanghebbenden en betrokkenen hebben verantwoordelijkheid hierin (vanuit hun *partnership*). Zoals in hoofdstuk 1.2 al werd opgemerkt zijn niet zozeer biofysische factoren, zoals bodemvruchtbaarheid en weersomstandigheden, maar juist sociaal-institutionele factoren volgens Knapp, Veen, Renting, Wiskerke, & Groot (2016) bepalende factoren voor het voortbestaan van projecten zoals een buurtboomgaard.

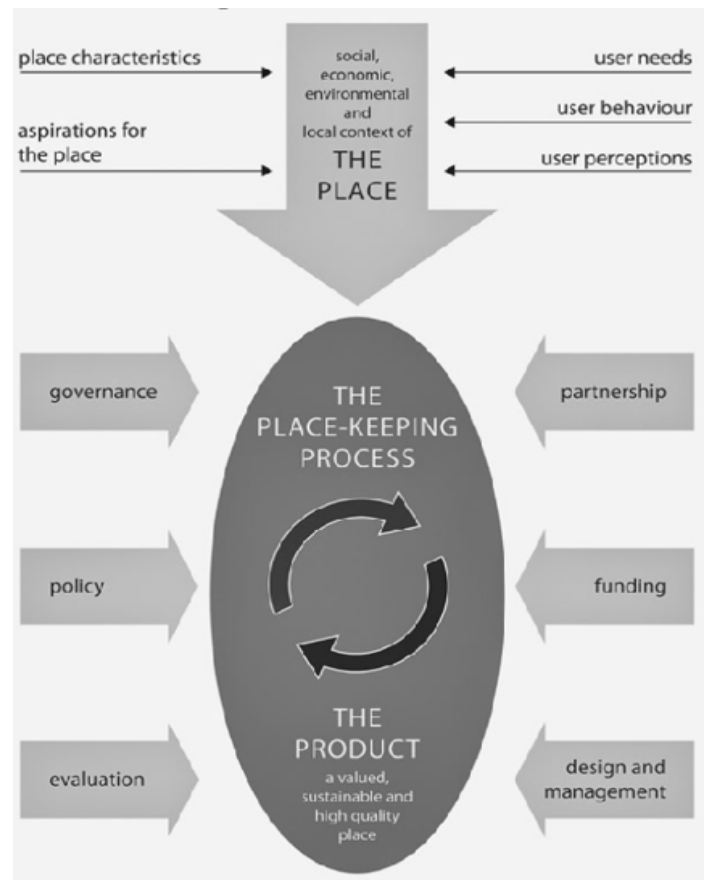
De elementen die aan *place-keeping* ten grondslag liggen, zijn schematisch weergegeven in figuur 1.3.

Het uitgangspunt van een place-making/place-keeping-proces zijn de fysieke karakteristieken van een plek: hoe ziet het eruit, hoe kom je er (toegankelijkheid), wat gebeurt er in de nabije omgeving? (Dempsey & Smith, 2014).

Governance gaat over het nemen van beslissingen over de locatie, in dit geval de buurtboomgaard: wie heeft waar zeggenschap over? Dan gaat het over de manier van onderhoud van de boomgaard, maar ook over de oogst en verwerking en hoe deze wordt verdeeld over de geïnteresseerden.

Policy ofwel de beleidscontext is een belangrijk issue voor buurtboomgaarden, zeker voor de boomgaarden die op gemeenteground liggen. Gemeenten hebben een beeld bij het gebruik en inrichting van hun grondgebied, maar dit kan in de loop van de jaren veranderen. Dan kan een open, groen stuk worden bestemd voor bijvoorbeeld woningbouw.

Figuur 1.3 Aspecten die bepalend zijn bij place-keeping (uit Burton, Smit & Dempsey, 2014)





Het systematisch evalueren van de activiteiten van *place-making* (**evaluation**) kan inzicht geven in mogelijkheden voor verbetering in onderhoud en beheer en in de financiële aspecten die van belang zijn.

Partnerschappen (**partnerships**) die de beheerders van een buurtboomgaard aangaan met bijvoorbeeld de eigenaar zoals gemeente in het algemeen of de groenvoorziening specifiek, gaan over gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het onderhoud en beheer van de buurtboomgaard. Deze partnerschappen kunnen zowel formeel als informeel georganiseerd zijn.

Bij financiering (**funding**) van buurtboomgaarden gaat het om de vraag of er financiering nodig is nadat de buurtboomgaard tot stand is gebracht. Hebben de buurtboomgaarden hier toegang toe en waar komt deze vandaan?

Het ontwerp en het beheer van een buurtboomgaard (**design and management**) dragen bij aan de instandhouding van een plek en de kwaliteit ervan. Het gaat dan over de snoei, het maaien van gras, het bijhouden van hagen en alle andere werkzaamheden die noodzakelijk zijn in een boomgaard.

1.4 Het onderzoek

De fruit- (en noten)bomen in de openbare ruimte kunnen op twee typen locaties voorkomen. Ten eerste, in perken en stroken van het direct toegankelijke, openbare groen. Studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein hebben een kort onderzoek uitgevoerd naar de beleving van dit fruit en noten door bewoners (zie kader 1 in hoofdstuk 3.2). Ten tweede kunnen ze voorkomen op locaties die in principe openbaar zijn, maar bijvoorbeeld door vrijwilligersgroepen worden beheerd als boomgaard.

Deze laatste initiatieven betitelen we hier als buurtboomgaarden en zijn het hoofdonderdeel van ons onderzoek. We kijken naar beheerders van buurtboomgaarden en naar de elementen die bijdragen aan het langjarig (vijf jaar) onderhoud en beheer van de plek.

De resultaten zeggen iets over de aspecten die voor buurtboomgaarden van belang zijn wanneer je naar het meerjarig beheer van een buurtboomgaard kijkt en naar de rol de gemeente hierin speelt en kan spelen.

Als verkennend onderzoek zijn gesprekken gevoerd met een expert, twee gemeenteambtenaren en twee burgers. Hierbij is gekeken naar de elementen van *place-keeping* en hoe deze te vertalen zijn naar onderwerpen die in de context van het beheer van buurtboomgaarden van belang zijn. Dit heeft geresulteerd in een lijst met negen onderwerpen in tabel 1.1 die de basis vormden voor een enquête.

Thema in enquête	Aspect van place-keeping
Inrichting	Design and management
Betrokkenheid	Partnership
Draagvlak	Partnership
Oogst	Design and management
Beheer	Design and management
Kennis	Design and management, Partnership (how to organize it)
Samenwerking	Partnership
Rol gemeente	Governance, Policy, Partnership
Budget	Funding
Vertrouwen in het voortbestaan van de buurtboomgaard	Evaluatie

Tabel 1.1 thema's in de enquête

Via verschillende kanalen, zoals het netwerk van projectpartners en landschapsbeheerorganisaties, zijn beheerders van plaatsen waar fruit en/of noten in het openbaar groen groeien, benaderd om mee te doen aan dit onderzoek.

De negen geïdentificeerde thema's zijn aan de respondenten voorgelegd en per onderwerp is door middel van een beoordelingsschaal gevraagd in hoeverre de ondervraagde denkt dat dit punt bijdraagt aan het voortbestaan van de plek. Ook is er gevraagd hoe tevreden ze zijn op deze punten. Per onderwerp is met meerkeuzevragen verder ingezoomd. Alleen over de rol van de gemeente zijn nog open vragen gesteld omdat gemeenten op veel verschillende manieren betrokken kunnen zijn en omdat er in dit onderzoek specifieke aandacht wordt besteed aan de rol van de gemeente.

In het laatste deel van de enquête proberen we een indruk te krijgen van het vertrouwen dat beheerders hebben in de toekomst van de locatie. Het onderzoek vraagt hier naar vertrouwen in het voortbestaan van de boomgaard bij de mensen die nauw betrokken zijn bij het wel en wee van de buurtboomgaard. Door middel van een beoordelingsschaal wordt gevraagd hoeveel vertrouwen de ondervraagden hebben dat het beheer en gebruik van de plek met fruit- en notenbomen over vijf jaar nog goed functioneert. Dit onderdeel van de enquête sluit af met twee open vragen, één naar de grootste succesfactor voor het voortbestaan van de plek met fruit- en notenbomen en één naar het grootste knelpunt.

De uiteindelijke analyse is uitgevoerd op de selectie van de respondenten die betrokken zijn bij het beheer van een plek met meerdere fruit- en notenbomen op de grond van een gemeente, een bedrijf, een stichting of een kerk. Er is gekeken naar de in tabel 1.1 genoemde aspecten van *place-keeping* en de tevredenheid van de beheerders hierover. Omdat veel buurtboomgaarden op gemeentelijke grond aangeplant zijn, is extra gekeken naar de rol die een gemeente kan innemen. Uiteindelijk hebben we gekeken naar het vertrouwen dat de beheerders hebben in de toekomst, de succesfactoren die hieraan bijdragen en de knelpunten die in de weg kunnen zitten.

De enquête is toegevoegd in bijlage 1.



2. Wie en waar

In totaal hebben 125 contactpersonen van buurtboomgaarden de enquête ingevuld. In het eerste deel van dit hoofdstuk worden kenmerken van die respondenten beschreven. In het tweede deel worden de kenmerken beschreven van de fruit- en notenbomen waarover de enquêtes zijn ingevuld.

Er zijn een aantal respondenten die bij meerdere boomgaarden betrokken zijn, waaronder vrijwilligers van hoogstambrigades en respondenten met een fruitboom in hun eigen tuin. Omdat dit onderzoek specifiek is gericht op beheerders van buurtboomgaarden die (semi-)openbaar toegankelijk zijn, zijn deze niet meegenomen in de analyse. De uiteindelijke analyse is uitgevoerd op de antwoorden van 92 van de 125 respondenten.

2.1 De respondenten

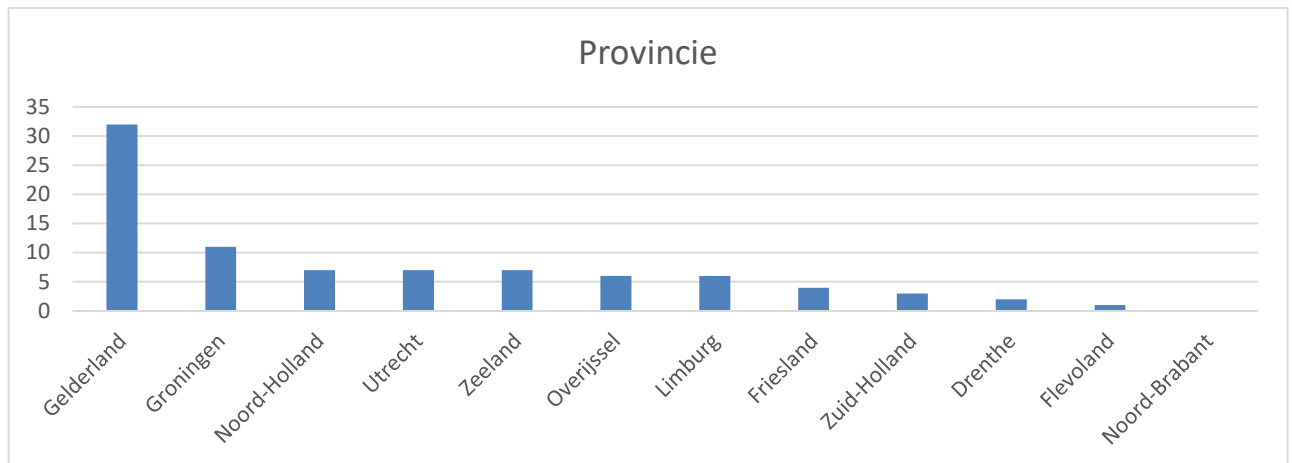
Meer dan driekwart van de respondenten is 50-plus. Van het overige kwart is het grootste deel tussen 40 en 50 jaar. Slecht één respondent is jonger dan 30 jaar. Als de leeftijd van de respondenten een indicatie is voor de gemiddelde leeftijd van de direct betrokkenen bij de buurtboomgaard, dan kan de vergrijzing van het vrijwilligersbestand een rol spelen bij het beheer van de boomgaard. Dat is vaak ook het geval bij andere vrijwilligersgroepen in het groene domein (Walsum, 2019).

Daarnaast zijn de meeste respondenten (meer dan driekwart) hoger opgeleid (hbo en wo). Bij de man-vrouwverdeling is er redelijk evenwicht. Er is hooguit een lichte nadruk van mannelijke respondenten.

2.2 Landelijke spreiding boomgaarden

Bij een inventarisatie die in 2011 is uitgevoerd, werden in 43 gemeenten vruchtbomenlocaties gevonden die in bewonersbeheer zijn. Dit waren ook locaties met oudere boomgaarden (Moens, Van der Molen, & Steggerda, 2011). Sindsdien zijn er in veel gemeenten nieuwe locaties ontstaan, bijvoorbeeld in Heino, Lettele, Arnhem en Rotterdam. In het project *Groene knopen, rode draden* van de provinciale organisaties Landschapsbeheer in de drie noordelijke provincies zijn er 85 dorps- en buurtboomgaarden ingericht, meestal op initiatief van bewoners of vrijwilligersgroepen.

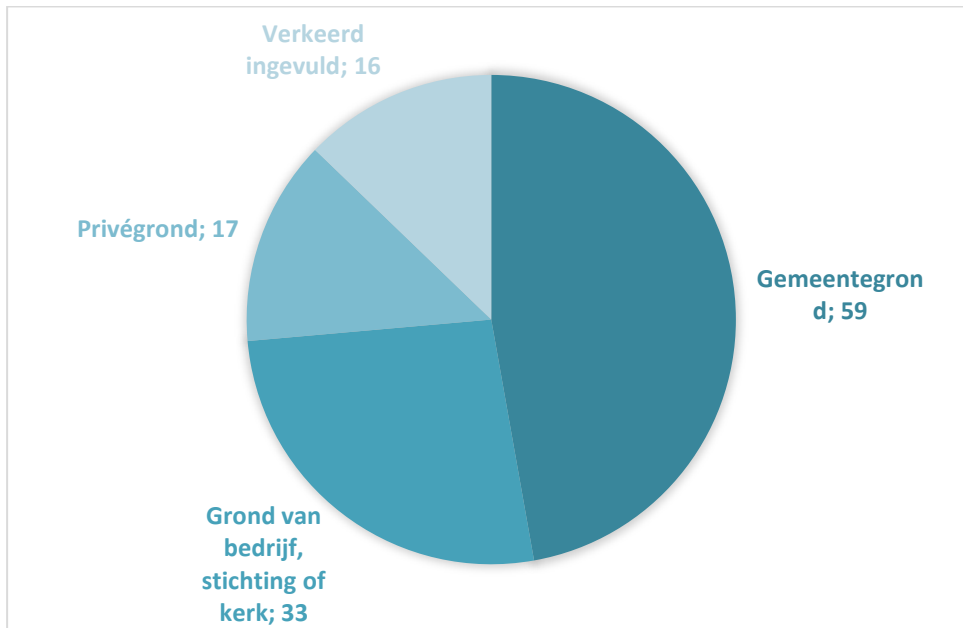
Verreweg de meeste plekken met fruit- en notenbomen waarover de enquête is ingevuld, liggen in Gelderland. Ook in Groningen is het aantal hoger dan in de andere provincies. Helaas zijn er geen enquêtes ingevuld voor plekken in Noord-Brabant (zie figuur 2.1). Hier zijn natuurlijk wel boomgaarden, en deze zijn ook direct en indirect benaderd, maar de betrokken beheerders hebben niet gereageerd. Onderstaande aantallen zijn daarmee geen weerspiegeling van het totale aantal plekken met fruit- en notenbomen per provincie, maar ze laten wel zien hoe de resultaten verdeeld zijn.



Figuur 2.1 Spreiding geënquêteerde boomgaarden

Bijna de helft van de in deze enquête geanalyseerde plekken met fruit- en notenbomen liggen op gemeenteground. Dat betekent dat in het algemeen de gemeenten een belangrijke rol spelen bij initiatieven voor buurtboomgaarden. Dat geldt zowel voor start van een initiatief als voor de continuering op de lange termijn.

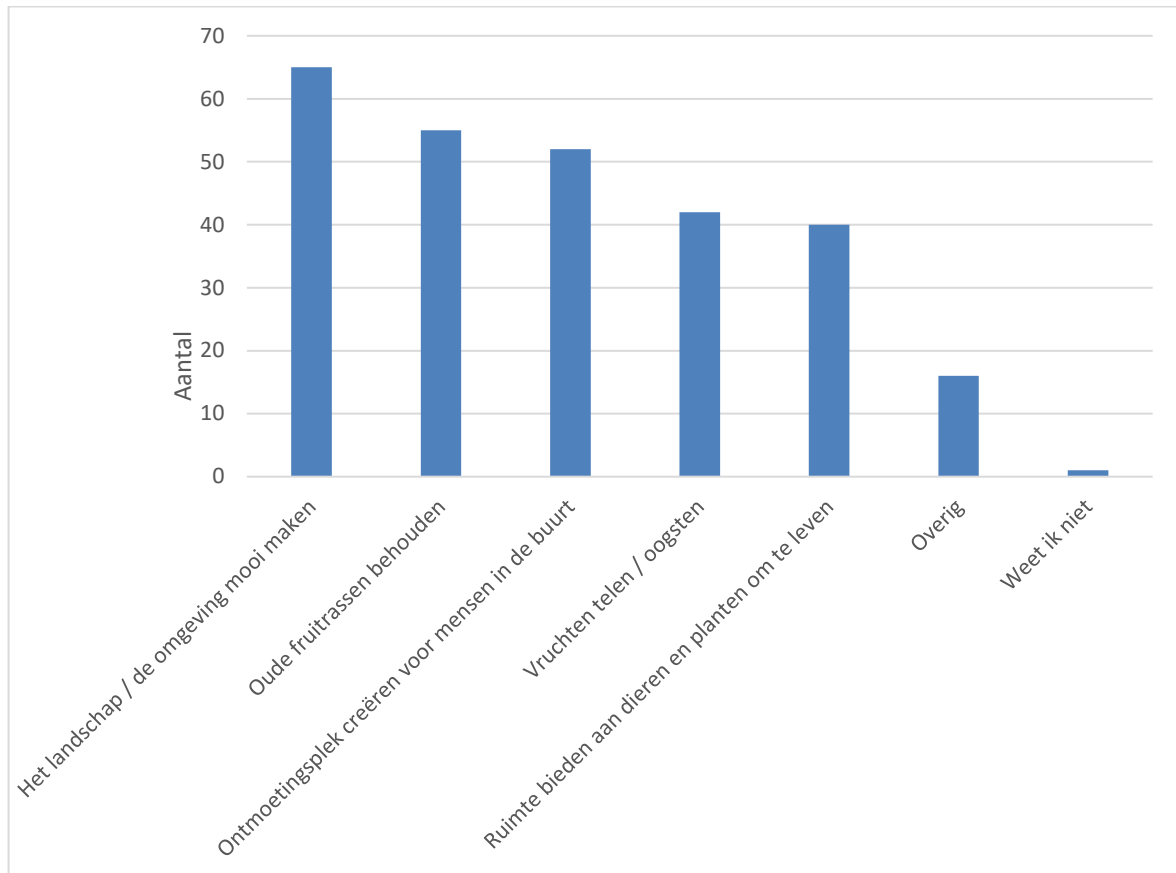
Een achtste van de plekken met fruit- en notenbomen is op privégrond. Een kwart is gevestigd op grond van een bedrijf, stichting of kerk. Deze locaties zijn strikt genomen geen openbare plekken, maar ze geven vaak wel toegang aan derden voor het opzetten van dergelijke boomgaarden (zie figuur 2.2). Ook voor deze eigenaren geldt dat ze veel invloed hebben op de tijdsperiode waarin een boomgaardinitiatief kan bestaan.



Figuur 2.2 Verdeling van de respondenten

2.3 Waarom buurtboomgaarden?

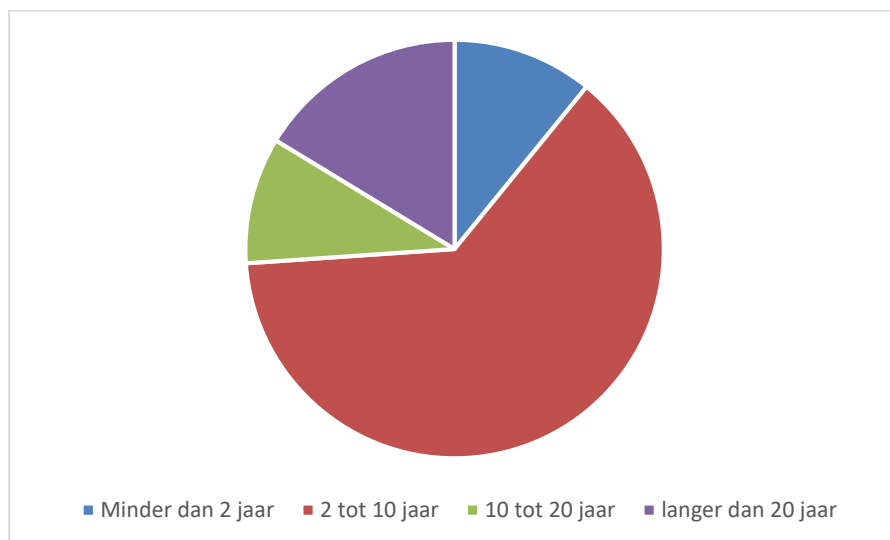
De doelen waarmee de boomgaarden zijn gestart, variëren van locatie tot locatie. Het meest genoemde doel was: mooi maken van het landschap en de omgeving. Ook 'behouden van oude fruitrassen' en 'creëren van een ontmoetingsplek' werden veel genoemd. In iets mindere mate waren 'telen en oogsten van vruchten' en 'ruimte bieden voor dieren en planten' een doel (figuur 2.3).



Figuur 2.3 Doelen voor het oprichten/in gebruik nemen van de locatie met fruit- en notenbomen

Kortom: het produceren voor een markt is een minder belangrijk doel dan het creëren en in stand houden van een plek in het landschap, waarbij cultuurhistorische elementen en sociale verbindingen een rol spelen.

Boomgaarden vragen een langere-termijnblik omdat het een aantal jaren duurt voordat jonge bomen vrucht dragen en omdat oudere bomen lang meegaan. Dit zie je terug in de looptijden van de boomgaardinitiatieven (figuur 2.4). De meeste boomgaarden in de enquête zijn initiatieven die nu twee tot tien jaar oud zijn. Deels zijn dit boomgaarden met jonge bomen die kortgeleden zijn aangeplant, maar deels zijn het ook oudere boomgaarden met oudere bomen die vaak gemengd worden met nieuwe aanplant.



Figuur 2.4 Looptijd van boomgaardinitiatieven (zoals in 2018)

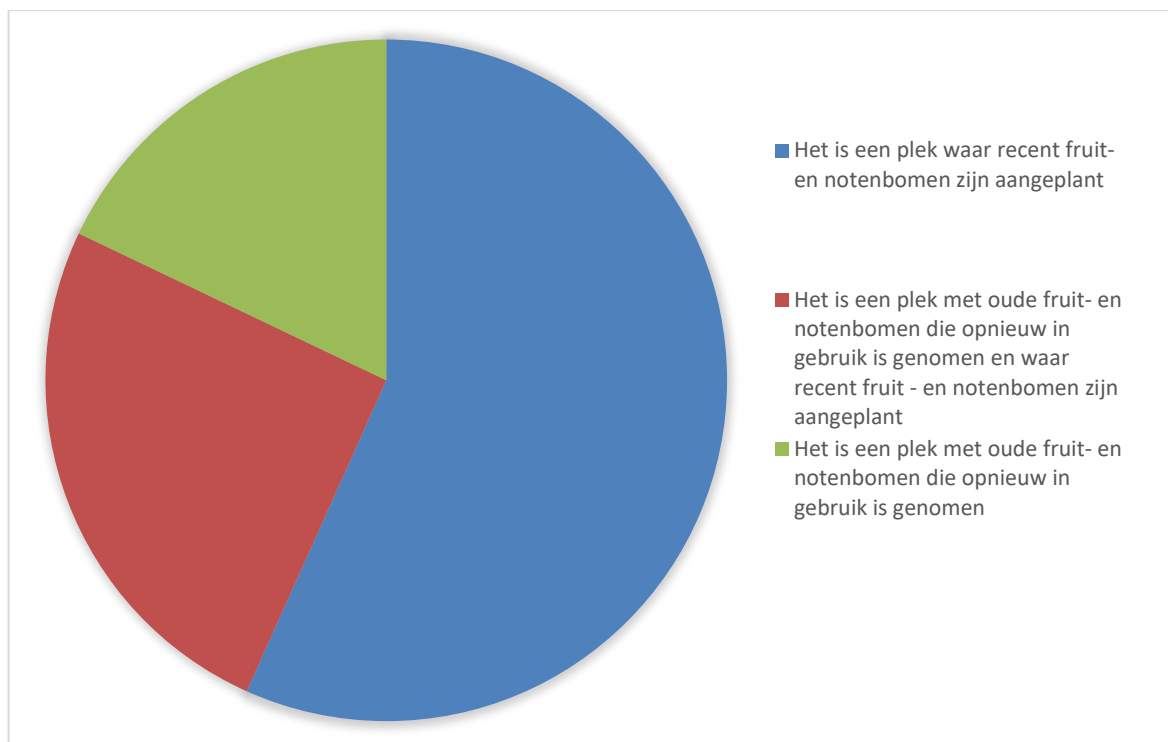
3. Place-keeping bij buurtboomgaarden

3.1 Inrichting

De meeste plekken met fruit- en notenbomen bestaan uit recent aangeplante bomen. Soms is de nieuwe inrichting er gecombineerd met reeds bestaande bomen. Dit is te zien in figuur 3.1.

Dit komt overeen met de constatering dat de meeste initiatieven tussen de twee en tien jaar oud zijn en met een nieuwe groep mensen zijn gestart. De meeste groepen zullen dus begonnen zijn met *place-making* van een plek voor (her-)inrichting en met nieuwe aanplant. Een vijfde deel van de boomgaarden is gevestigd op locaties waar al langer fruit- en notenbomen groeiden of boomgaarden die opnieuw in gebruik zijn genomen.

Zo'n zeventien respondenten die aangeven dat ze een plek met oudere bomen hebben, melden dat deze bomen meer dan twintig jaar oud zijn. Dit sluit aan bij een van de belangrijke motieven voor de aanleg van een buurtboomgaard: 'het in stand houden en het mooi houden van het landschap'. Het landschap speelt ook een rol bij buurtboomgaarden met oudere bomen. Bij deze boomgaarden wordt een tweede motief net zo belangrijk gevonden als het landschap, namelijk 'het in stand houden van oude fruitrassen'.



Figuur 3.1 Beschrijving van de achtergrond met fruit- en notenbomen

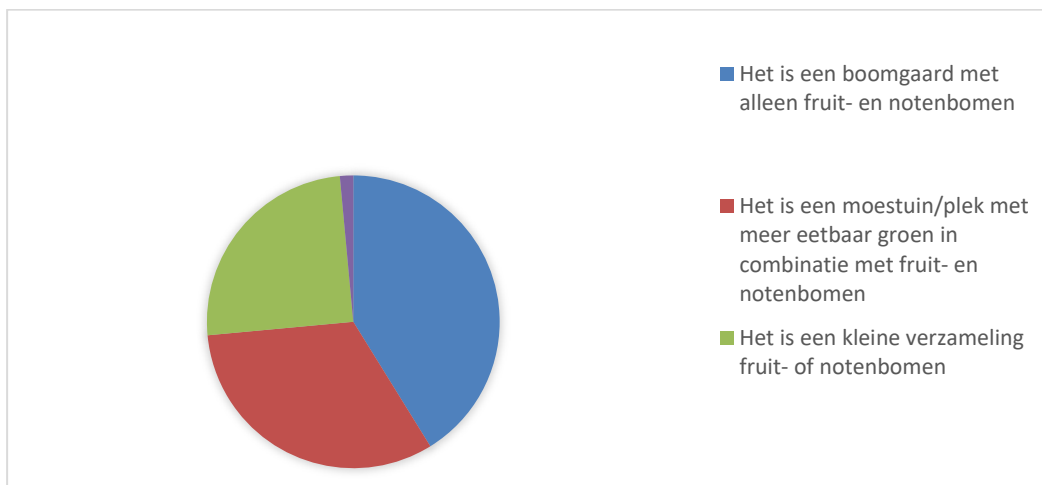
In figuur 3.2 is te zien dat ruim een derde van de plekken met fruit- en notenbomen boomgaarden zijn. Een klein derde deel van de plekken combineert een moestuin of plek met ander eetbaar groen



met fruit- en notenbomen. Een kwart van de plekken is een kleine verzameling fruit- en notenbomen en in een enkel geval gaat het om een enkele fruit- of notenboom.

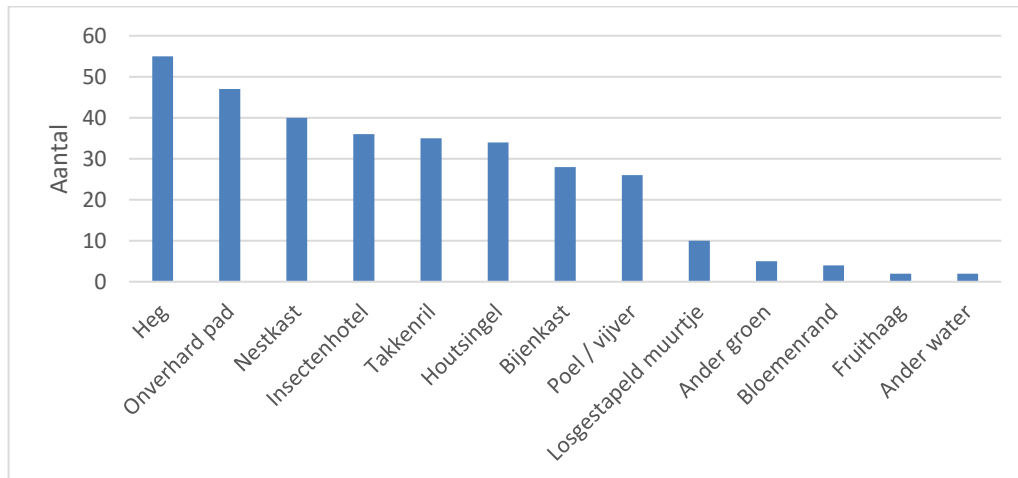
Wat van belang is bij al deze plekken, is dat de gemeente in 65% van de gevallen de eigenaar is van de grond. Een stichting of vereniging is dit in 22% van de gevallen. Bedrijven, kerken en provincies zijn soms grondeigenaar, maar veel minder vaak, in respectievelijk 4%, 8% en 2% van de gevallen.

Dat het grootste gedeelte van de buurtboomgaarden op gemeenteground ligt, betekent dat de gemeenten een grote rol spelen bij het voortbestaan van deze plekken.



Figuur 3.2 Omschrijving van de buurtboomgaard

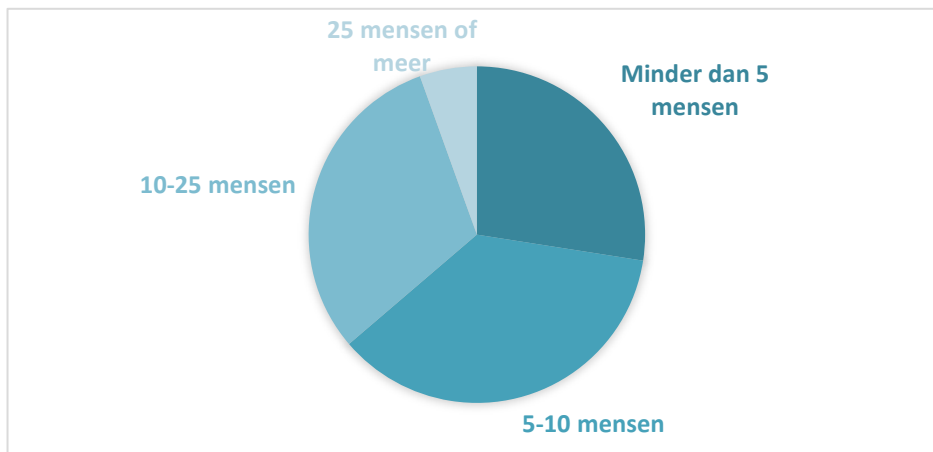
Ook is aan de respondenten gevraagd welke andere elementen behalve de fruit- en notenbomen aanwezig zijn op die plek. Deze elementen dragen immers bij aan het aanzien van een plek en aan eventuele andere doelen zoals 'landschap'. In figuur 3.3 is hiervan het resultaat te zien. De elementen die het meest voorkomen zijn de heg en het onverhard pad. Deze dragen bij aan de praktische inrichting en de toegankelijkheid van de boomgaard. Verder komen ook elementen voor die niet direct voor de fruitproductie van belang zijn, maar gezien kunnen worden als ondersteunend aan landschap en biodiversiteit. Dat zijn bijvoorbeeld nestkasten, insectenhôtels, takkenrillen en houtsingels. Ten slotte zijn er ook vaak bijenkasten en een poel of vijver op de plek te vinden.



Figuur 3.3 Elementen van de buurtboomgaard

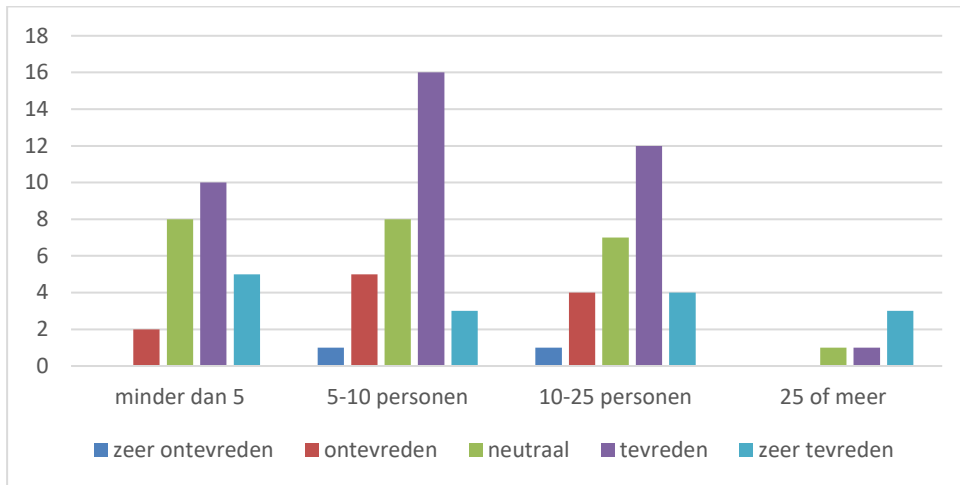
3.2 Betrokkenheid

In de enquête is ook gevraagd hoeveel mensen betrokken zijn bij het beheer van de plek met fruit- en notenbomen. Bij ruim een kwart van de plekken met fruit- en notenbomen zijn minder dan vijf mensen betrokken. Bij een derde, 5 tot 10 mensen, en bij nog een derde, 10 tot 25 mensen. De overige respondenten, ongeveer een twaalfde deel, meldt dat er 25 mensen of meer bij het beheer betrokken zijn (zie figuur 3.4).



Figuur 3.4 Aantal betrokkenen bij het beheer

Figuur 3.5 laat zien dat er bij de huidige vormen van beheer geen optimale groepsgrootte is, maar dat veel mensen waarschijnlijk in verschillende werkvormen met elkaar een buurtboomgaard beheren en onderhouden. Er zijn maar vijf buurtboomgaarden die met 25 of meer vrijwilligers werken. Deze vijf vrijwilligersgroepen zijn in het algemeen tevreden met de groepsgrootte. In de andere groepen wisselt de mate van tevredenheid met het aantal vrijwilligers, hoewel de meeste groepen neutraal of tevreden zijn over de groepsgrootte.



Figuur 3.5 Tevredenheid met de grootte van de vrijwilligersgroep

Er lijken mogelijkheden te zijn om meer buurtbewoners te betrekken bij buurtboomgaarden. In een klein onderzoek in Arnhem over fruit en noten in perken en plantsoenen meldden veel mensen dat ze geïnteresseerd zijn. In kader 1 staat hierover meer informatie.

Kader 1 - Fruit en noten in het openbaar groen

Een groep studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein bezocht in oktober 2018 de *Innovate Experience Arnhem*. Op deze beurs hebben zij in totaal 112 enquêtes afgenomen waarin beursbezoekers werd gevraagd of zij weten of er bij hen in de buurt fruit of noten groeien en of zij de vruchten hiervan gebruiken.

Van deze 112 geënquêteerden vinden 104 het een leuk of een goed idee als er bij hen in de buurt fruit en/of noten groeien waarvan ze zelf mogen oogsten. Bijna een kwart (25 personen) gaf een toelichting waarom zij dit dachten. Van deze subgroep noemde een kwart (zes personen) een duidelijke plantgericht en ecologisch pluspunt van fruit en noten in het openbaar groen: ze hadden een duidelijk beeld bij het type bomen dat er geplant zou kunnen worden, meer bomen in de stad vonden ze positief of ze vonden het goed voor insecten en andere dieren.

De meeste respondenten (16 personen) noemden vooral sociale voordelen: goed voor de jeugd, goed voor bewustwording en kennis over herkomst van voedsel, meer contact met de natuur, meer consumptie van fruit. Niet iedereen was enthousiast, maar deze groep was met vier antwoorden ver in de minderheid. Ze noemden echter wel bezwaren die reëel zijn: bang voor rotzooi in de straat en (persoonlijke) schade door vallend fruit of noten. Iets meer dan de helft (56 van 112) van het aantal geënquêteerden had ook daadwerkelijk fruit en/of noten in de eigen buurt groeien waar iedereen bij kon. De andere helft had dit niet of wist het niet. Een deel van de respondenten wist dat er een buurtboomgaard of vergelijkbaar initiatief bij hen in de buurt was. De mensen bij wie fruit en/of noten in de buurt of in een buurtboomgaard groeien, wisten gezamenlijk 24 soorten te benoemen die op deze plekken voorkwamen, met appels, walnoten en peren als top drie.



Hoewel fruit en noten openbaar toegankelijk zijn, maakt lang niet iedereen hier gebruik van. Ongeveer de helft van het aantal mensen dat weet of het mag, plukt daadwerkelijk zelf. Appels zijn favoriet bij deze groep. De mensen die geen gebruik maken van dit fruit, is gevraagd wanneer zij wel gebruik zouden maken van deze mogelijkheden. Een kwart van de mensen aan wie deze vraag is voorgelegd, blijft niet geïnteresseerd om zelf te plukken. Eén persoon noemde gemakzucht als oorzaak, verder werden weinig redenen gegeven. Voor de mensen die wel geïnteresseerd zouden zijn in zelf plukken, is goed beheer van belang, aanbod van diverse soorten fruit en informatie over het fruit/de noten zoals wat er groeit, wanneer het rijp is en wat je ermee kan doen.

Van de mensen die geen fruit/noten in de buurt hadden groeien, was het grootste deel (46 van 50 personen) wel geïnteresseerd om deze te plukken als ze daartoe de kans zouden krijgen. Gezien de eerdere antwoorden, dat maar de helft van de mensen dit daadwerkelijk doet, kan het zijn dat dit enthousiasme niet standhoudt als er daadwerkelijk fruit en/of noten aangeplant zijn.

Het fruit en de noten in de buurt worden voornamelijk door de gemeente beheerd (bij 42% van de geïnterviewden die fruit en/of noten in de buurt hadden) en een enkele keer in samenwerking met vrijwilligers. Beheer door een groepje vrijwilligers, soms in samenwerking met de gemeente werd door 19% van deze groep genoemd. Een aantal geënquêteerden geeft aan dat zij niet weten of het fruit/de noten beheerd wordt, terwijl ze er dan wel van uitgaan dat het geplukt mag worden, bijvoorbeeld omdat het langs de openbare weg staat. Zelf zijn de respondenten maar in een beperkt aantal gevallen bij het beheer betrokken.

***Door de respondenten genoemde
fruitsoorten in hun woonomgeving***

appels	41%
walnoten	29%
peren	27%
hazelnoten	14%
kastanjes	14%
noten	13%
bramen	11%
kersen	8%
pruimen	8%
bessen	6%
beukennotjes	3%
framboos	3%
boomgaardfruit	2%
fruitbomen	2%
sierappels	2%
steenvruchten	2%
tamme kastanje	2%
veel fruit	2%
zelfpluktuin met van alles	2%

NB: mensen konden meerdere soorten noemen, vandaar dat het percentage optelt tot meer dan 100%

Conclusie

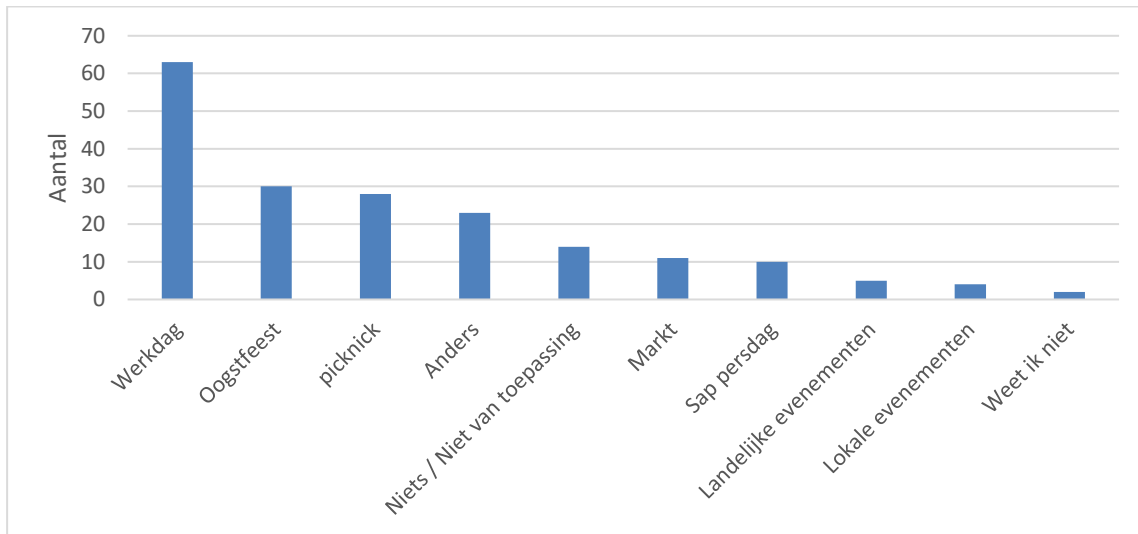
Fruit en noten in het openbaar groen kunnen een gewaardeerde toevoeging zijn voor een buurt, hoewel niet iedereen hierin geïnteresseerd is. De sociale kant van fruit en noten in het openbaar groen, zoals het aan de kinderen kunnen laten zien hoe fruit groeit, speelt een grotere rol dan bijvoorbeeld de beschikbare hoeveelheden te oogsten fruit en noten. Een aansprekend assortiment, met een goede informatievoorziening hierover, samen met een goed beheer, al dan niet in samenspraak met vrijwilligersgroepen, zijn de belangrijkste punten als fruit en noten in de openbare ruimte worden opgenomen.

3.3 Draagvlak

Draagvlak in de buurt waar de boomgaard is gelegen, is van belang voor het voortbestaan ervan. De respondenten organiseren diverse activiteiten waarbij ze bezoekers uitnodigen en omwonenden betrekken. Ze communiceren hierover in verschillende media. We nemen aan dat deze activiteiten leiden tot een betere lokale zichtbaarheid van de boomgaard en ook tot meer draagvlak in de buurt.

Activiteiten

De onderzochte boomgaarden organiseren verschillende activiteiten (zie figuur 3.6), maar de werkdag is veruit het populairst. Dit kan liggen aan het feit dat dit voor zowel de bezoekers/deelnemers als voor de beheerders van de boomgaard zelf iets oplevert. Oogstdagen en picknicks zijn ook populair. Deze vragen vooral inzet van de direct betrokkenen bij de boomgaard en zijn er meer op gericht om bezoekers te informeren en een leuke dag te geven. Hiermee zal je een andere groep aanspreken dan de mensen die naar een werkdag komen.



Figuur 3.6 Georganiseerde activiteiten

De respondenten hadden ook de mogelijkheid om zelf aan te geven wat voor activiteiten er nog meer georganiseerd worden in hun boomgaard. Dit resulteerde in een lijst met niet-standaard activiteiten die minder te maken hebben met het directe werk dat nodig is voor onderhoud en beheer van een boomgaard, zie tabel 3.1.

Niet-standaardactiviteiten in de boomgaard	
Bezinning / meditatie	Paaseieren zoeken
Feestdag (bloesemfeest, midzomerfeest)	Pilates
Educatie	Rondleidingen
Theater / optredens	Schrijven
BBQ	Verkoop fruit in de kasteelwinkel

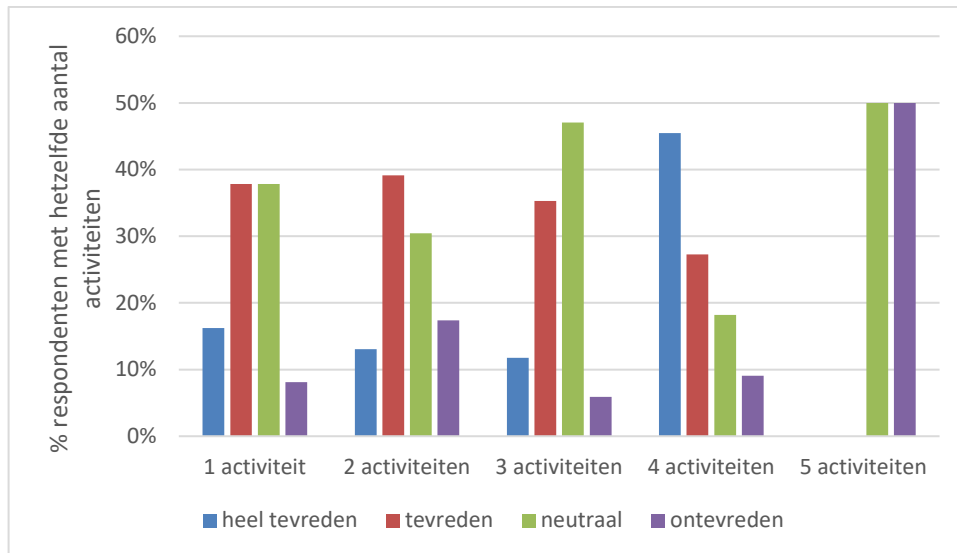
Tabel 3.1 niet-standaardactiviteiten in de boomgaard

Dit overzicht laat zien dat er meer mogelijk is dan enkel de boomgaard openstellen voor de fruit-gerelateerde activiteiten die al snel met een buurtboomgaard worden geassocieerd. Een bijkomend voordeel is dat een breder publiek kennis maakt met de boomgaard en dat zo een breder draagvlak kan worden verkregen.

Aan de respondenten is gevraagd om aan te geven hoe tevreden ze waren met het draagvlak bij buurtbewoners. Die tevredenheid over het draagvlak is vervolgens gerelateerd aan het aantal georganiseerde activiteiten per buurtboomgaard. Uit figuur 3.7 valt op te maken dat van de boomgaardbeheerders die een tot drie activiteiten organiseren, ongeveer de helft tevreden tot heel tevreden is met het draagvlak.

Opvallend is dat de groep die vier activiteiten organiseert, veel vaker aangeeft dat ze heel tevreden zijn met het draagvlak. Meer dan vier activiteiten organiseren lijkt op basis van figuur 3.7 afbreuk te doen aan het draagvlak van de buurtboomgaard: de mate van tevredenheid met het draagvlak zakt

naar neutraal tot ontevreden. Hierbij moet wel vermeld worden dat dit slechts twee respondenten betreft, dus deze uitslag is niet erg betrouwbaar.

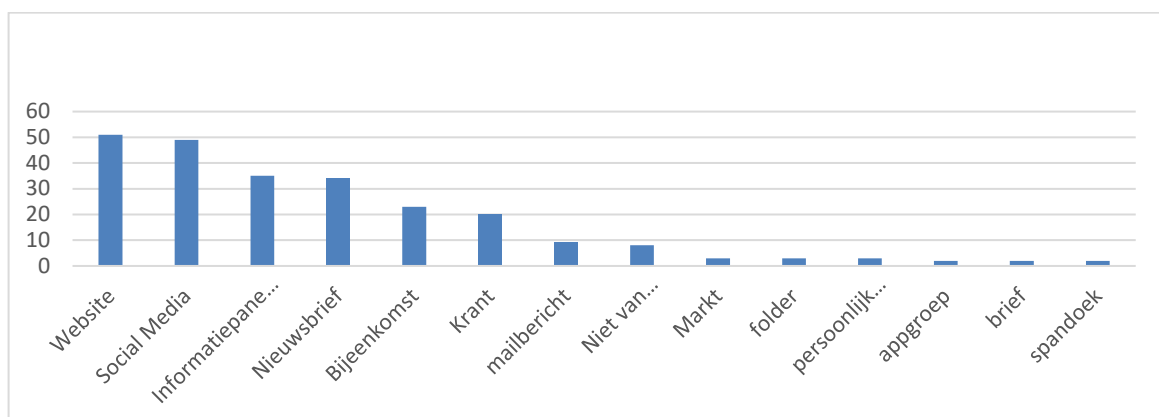


Figuur 3.7 Mate van tevredenheid met het draagvlak in de buurt, in vergelijking met van het aantal georganiseerde activiteiten per buurtboomgaard

Communicatie

Voor communicatie zijn veel middelen beschikbaar. De buurtboomgaarden zetten gezamenlijk een breed palet in, zoals te zien is in figuur 3.8. De website en sociale media zijn de twee belangrijkste kanalen waarmee de boomgaarden voor het voetlicht worden gebracht. Daar blijft het niet bij. Andere mogelijkheden zijn informatiepanelen of borden ter plekke of regelmatige nieuwsbrieven. Het algemene beeld is dat de gebruikte communicatiekanalen divers zijn en dat geïnteresseerden en betrokkenen op verschillende manieren bereikt kunnen worden.

Hier is niet zichtbaar of er ook mond-op-mondreclame ontstaat zodra een plek duidelijk zichtbaar is voor omwonenden en geïnteresseerden.



Figuur 3.8 Communicatiekanalen gebruikt door de buurtboomgaarden

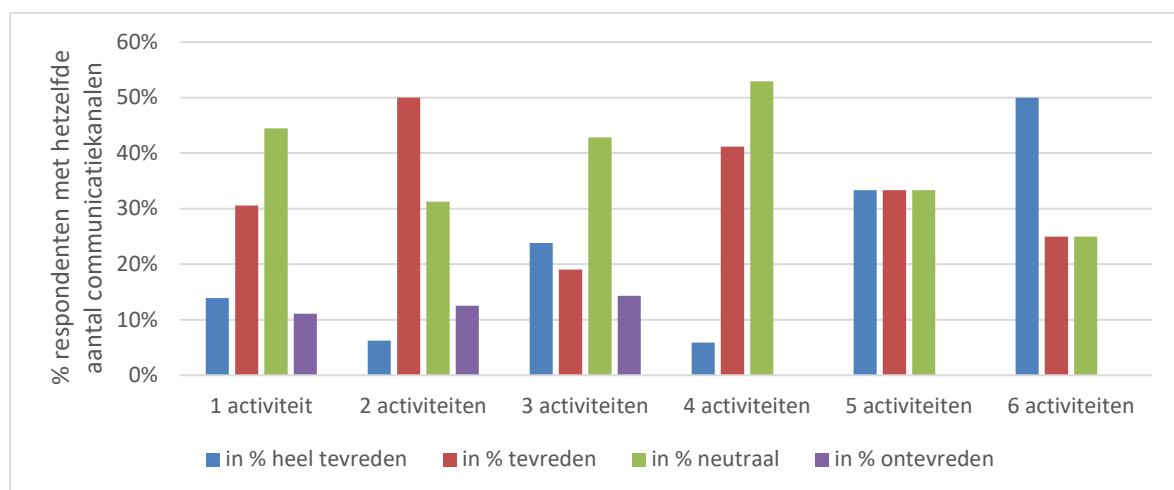


De grootste groep van de buurtboomgaarden bedient zich van één manier van communiceren. Maar er zijn ook veel boomgaarden die meerdere kanalen gebruiken, zoals te zien is in tabel 3.2.

Aantal gebruikte communicatiekanalen	Aantal buurtboomgaarden
1 kanaal	28
2 kanalen	16
3 kanalen	21
4 kanalen	17
5 kanalen	6
6 kanalen	4

Tabel 3.2 Aantal gebruikte communicatiekanalen

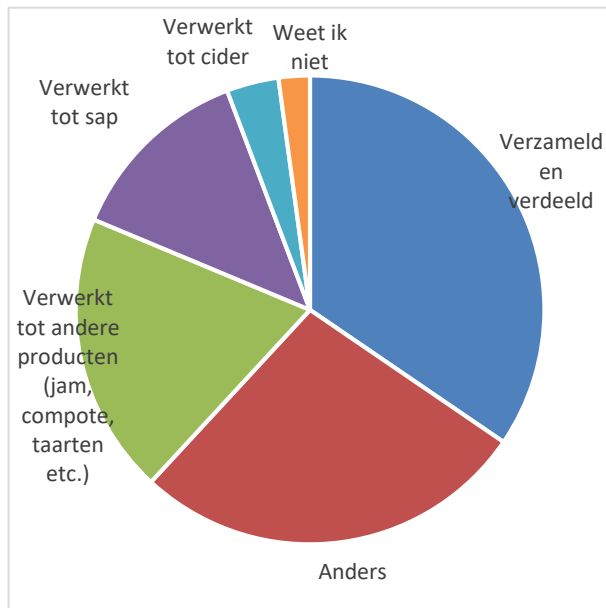
Onafhankelijk van het aantal gebruikte communicatiekanalen per groep zijn de meeste respondenten tevreden tot zeer tevreden met het draagvlak dat ze hebben. De uitschieter naar boven is het hoge draagvlak dat de buurtboomgaarden met zes communicatiekanalen zeggen te hebben. Dat is echter een kleine groep, waardoor de resultaten minder betrouwbaar zijn.



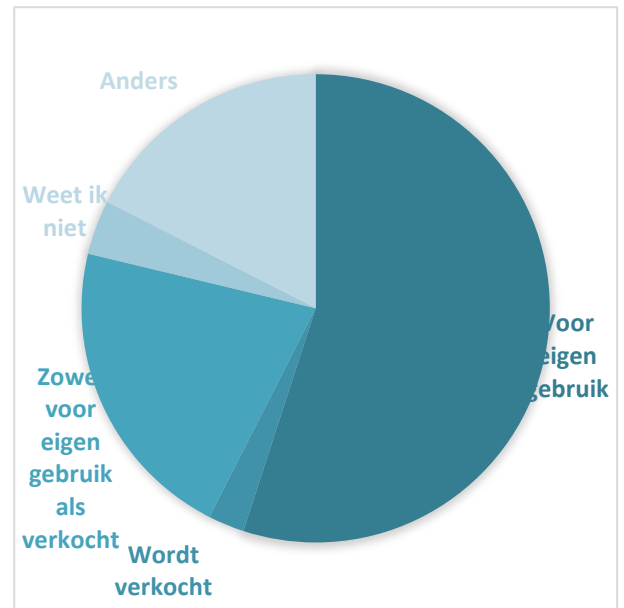
Figuur 3.9 Mate van tevredenheid met het draagvlak in de buurt, in vergelijking met het aantal gebruikte communicatiekanalen

3.4 Oogst

De enquête bevatte verschillende vragen over de oogst van de fruit- en notenbomen. De eerste vraag luidde: wat wordt er gedaan met de oogst? De meeste respondenten gaven aan dat er actief iets met de oogst gedaan wordt: een deel wordt verzameld en verdeeld zonder dat het verwerkt wordt. Een ander deel wordt verwerkt tot sap, cider of andere producten zoals jam en compote. Op een aantal plekken kunnen bezoekers en voorbijgangers zelf wat van de oogst plukken of rapen (zie figuur 3.10a en b).



Figuur 3.10a Wat wordt er met de oogst gedaan?



Figuur 3.10b Voor wie is de oogst?

Er is in gebruik van de oogst weinig verschil tussen jonge boomgaarden en boomgaarden die volgens de omschrijving van de respondenten bestaan uit oudere (en naar verwachting meer productieve) bomen. Soms gaven mensen wel aan dat hun plek met fruit- en notenbomen niet veel oogst geeft. Meestal doordat de bomen nog te jong zijn, maar ook vanwege vraatschade van vogels. Daar waar de bomen nog jong zijn, is te verwachten dat in de toekomst de hoeveelheid oogst toeneemt.

De tweede vraag, een vraag die samenhangt met de vraag wat er met de oogst gedaan wordt (figuur 3.10a), is voor wie de geoogste en eventueel verwerkte producten zijn. Het blijkt dat het meeste voor eigen gebruik is; bijna de helft van de respondenten gaf aan dat de oogst voor de betrokkenen zelf is. Een kleiner deel wordt verkocht (figuur 3.10b). Een enkeling verkoopt alle oogst en bij een vijfde is de oogst zowel voor eigen gebruik als voor de verkoop. Een zesde deel gaf aan dat de bomen nog geen vruchten dragen en dat er nog geen oogst is. De categorie 'anders' geeft aan dat de oogst voor iedereen vrij te plukken is, ook voor mensen die niet actief betrokken zijn bij de plek.

Gezien het feit dat veel van de opbrengst voor eigen gebruik van de betrokkenen is, zullen buurtboomgaarden waarschijnlijk weinig toevoegen aan de lokale voedselvoorziening. Die conclusie is ook wel in overeenstemming met de redenen die mensen noemden om een buurtboomgaard te



starten. Productie werd weinig genoemd. Dat kan nog veranderen als de initiatieven langer bestaan en de boomgaarden ouder worden. Productie kan dan immers stijgen.

Meer en efficiënter oogsten zal logischerwijze alleen gebeuren wanneer een goede opbrengst een belangrijk doel is voor de boomgaard en de betrokkenen de mogelijkheid hebben om deze oogstwerkzaamheden te organiseren op het moment dat het ook daadwerkelijk kan en moet gebeuren.

We moeten nu constateren dat de boomgaarden in het algemeen niet voor de maximale oogst gaan en daarmee dus niet substantieel bijdragen aan een regionale voedselproductie. Andere doelen zoals bijdragen aan landschap en biodiversiteit (zie hoofdstuk 1.2), zijn belangrijker.

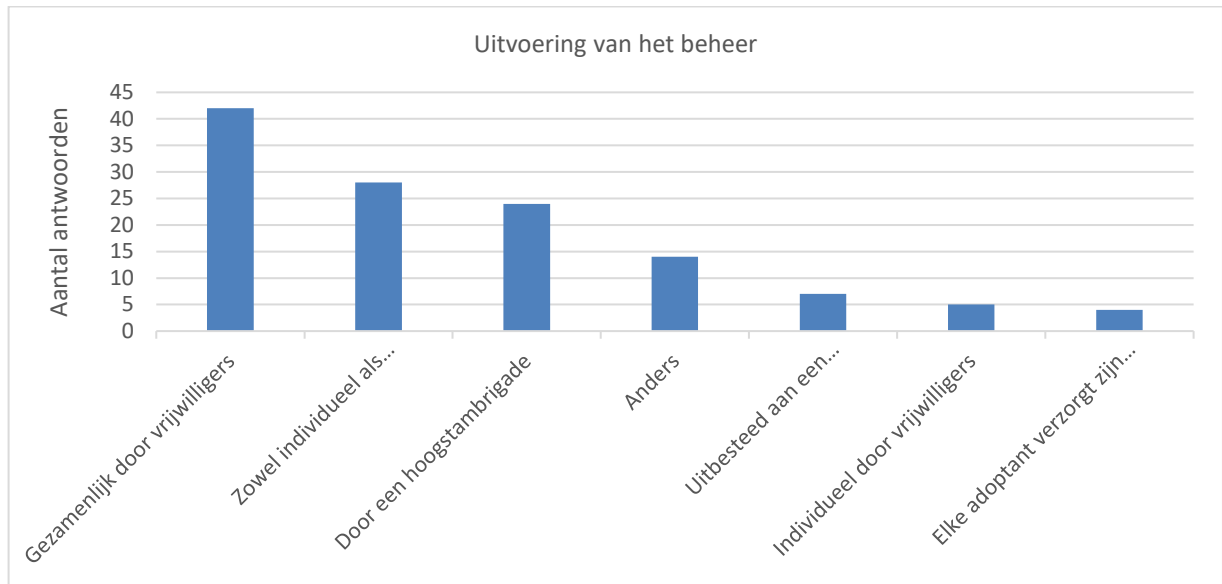
3.5 Beheer

Op de meeste plekken met fruit- en notenbomen voeren vrijwilligers gezamenlijk het beheerwerk uit (zie figuur 3.11). Ook de combinatie van vrijwilligers individueel en gezamenlijk als groep komt veel voor. Ten slotte wordt ook een groot deel van de plekken beheerd door boomstambrigades. Deze brigades bestaan vaak ook uit vrijwilligers, maar ze zijn niet specifiek verbonden aan de boomgaarden waar de respondenten van het onderzoek bij betrokken zijn.

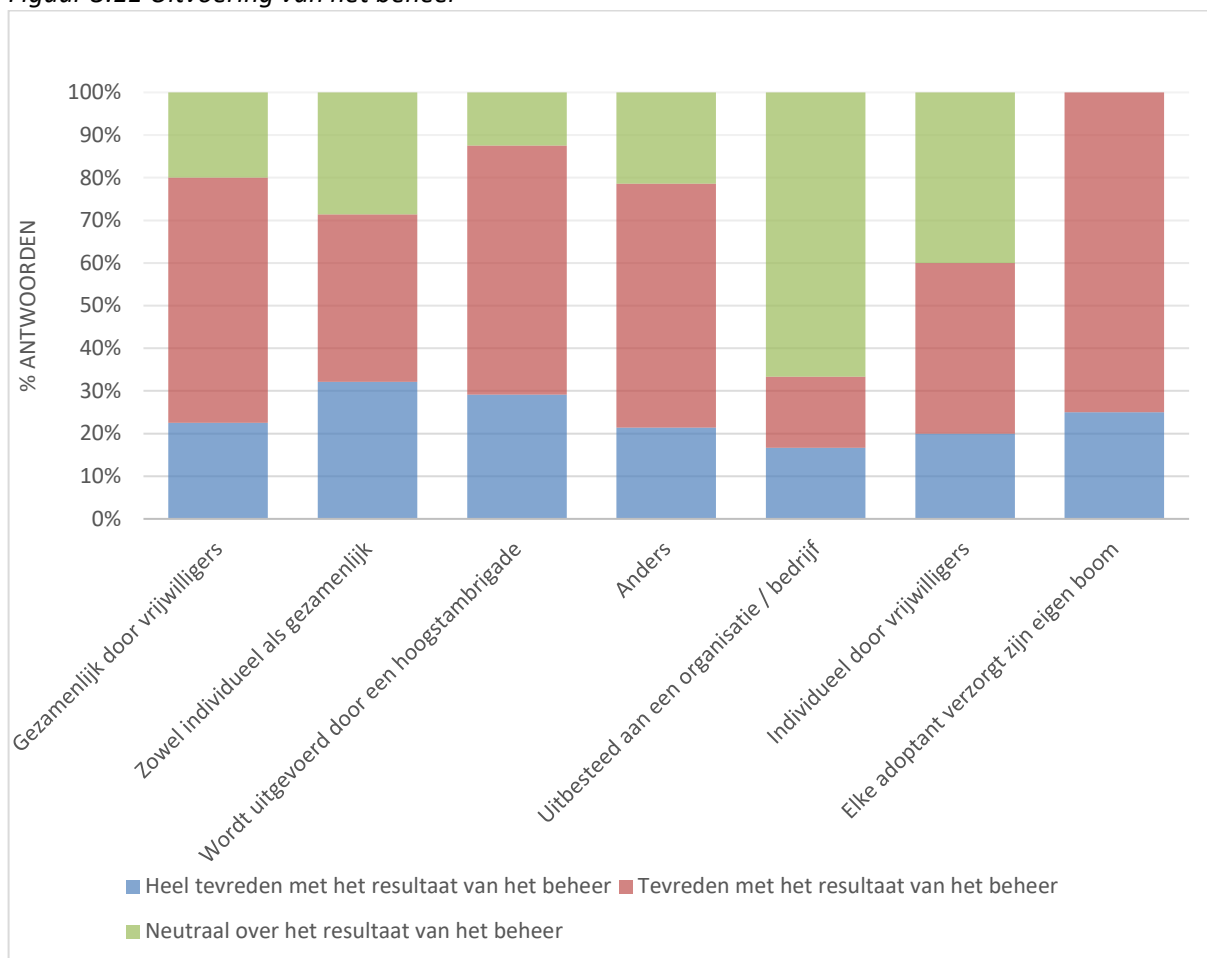
De respondenten zijn in het algemeen tevreden over het resultaat van het beheer van de boomgaard, met weinig uitschieters naar boven of naar beneden. Een deel staat er neutraal tegenover en slechts een enkeling is ontevreden of heel ontevreden. De manier waarop het beheerwerk wordt uitgevoerd, maakt dus meestal niet zo veel uit voor de kwaliteit hiervan in de ogen van de beheerders.

Wat opvalt, is dat men over beheervormen die het meest gekozen zijn, zoals beheer van een groep vrijwilligers of groepsbeheer in combinatie met individueel beheer, verhoudingsgewijs het meest tevreden is (figuur 3.12). Respondenten zijn het minst positief over het beheer dat is uitbesteed aan een bedrijf.

Dat pleit ervoor om het beheer van de buurtboomgaard zo veel mogelijk in eigen hand te houden, dus bij de groep van betrokken vrijwilligers. Dit is soms lastig te organiseren als er weinig direct betrokkenen zijn, maar dan kunnen voor de grotere klussen ook activiteiten zoals 'werkdagen' worden georganiseerd. Daarbij kan een groter aantal mensen (werkkrachten) worden gemobiliseerd.



Figuur 3.11 Uitvoering van het beheer

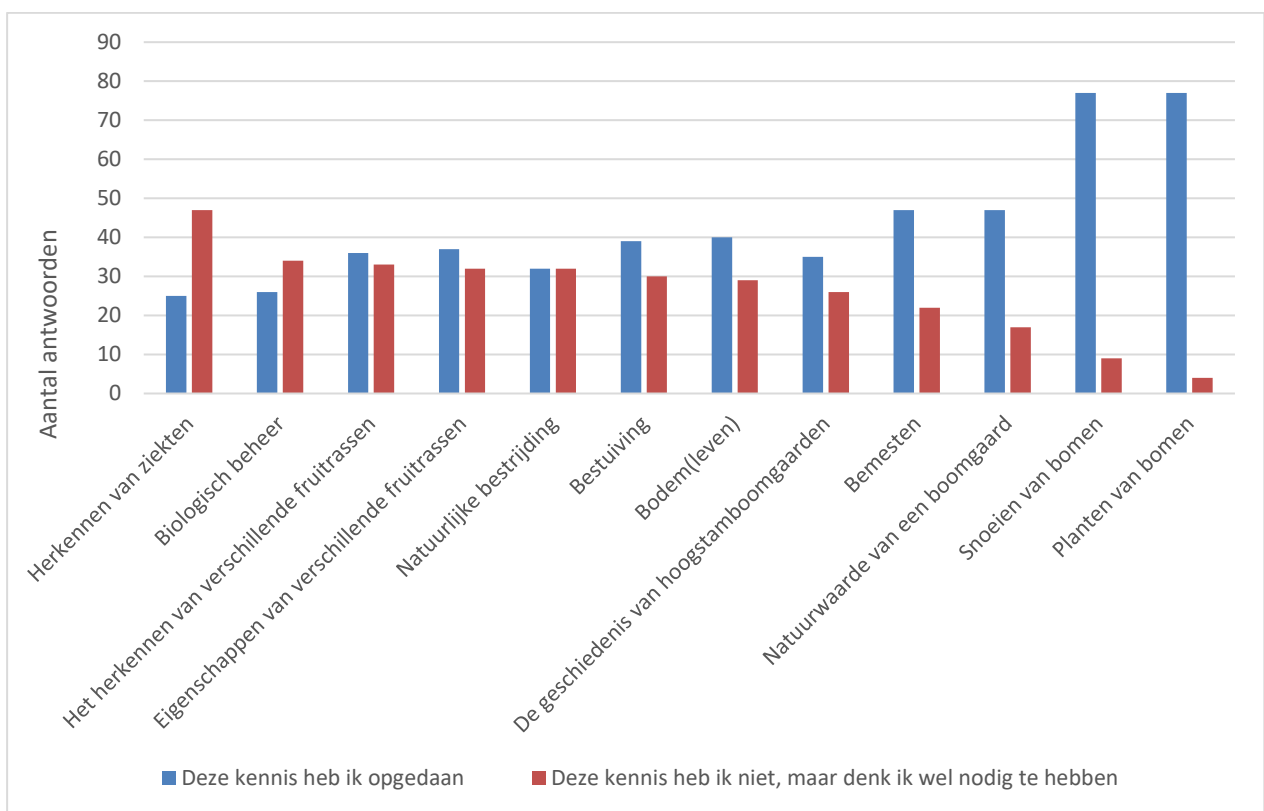


Figuur 3.12 Uitvoer van het beheer vs. tevredenheid hiermee



3.6 Kennis

Het feit dat de meeste initiatieven met nieuwe aanplant starten, kun je terugzien in de opgedane kennis. Veel respondenten geven aan dat ze inmiddels zowel het planten als het snoeien van bomen hebben geleerd. Opgedane kennis over de natuurwaarde van een boomgaard en de bemesting scoren ook redelijk. Waarschijnlijk hebben respondenten hierover het gevoel dat ze behoorlijk weten wat ze aan het doen zijn, aangezien dit ook de thema's zijn waarover ze geen nieuwe kennis nodig denken te hebben. De gevoelde gaten in de kennis zitten op het gebied van herkenning van ziekten, het biologische beheer, natuurlijke bestrijding en kennis over de verschillende fruitrassen (figuur 3.13).



Figuur 3.13 Opgedane en ontbrekende maar noodzakelijke kennis

Respondenten konden ook in een open vraag antwoord geven op de vraag op welke andere onderwerpen ze kennisbehoefte hadden. Genoemd zijn de thema's in tabel 3.3 (in willekeurige volgorde).

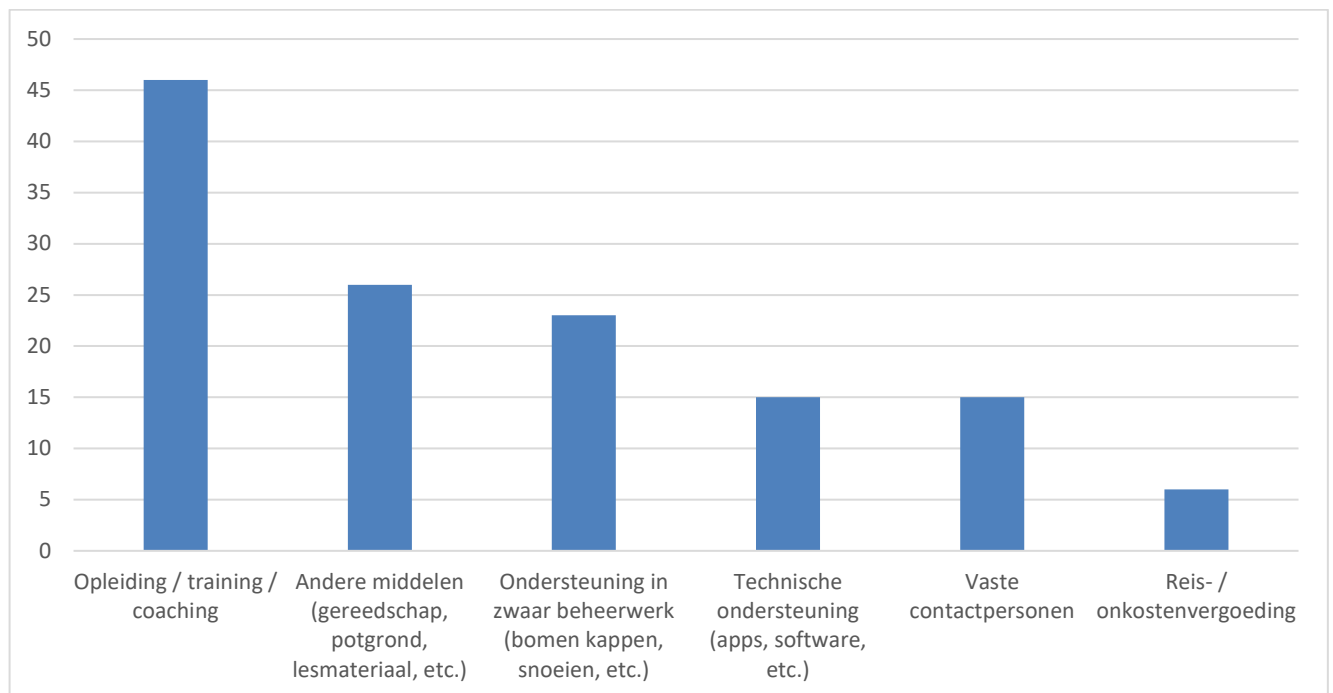
Overige kennisbehoefte

Mogelijkheden om de kwaliteit van de grond te verbeteren
 Slijpen en onderhouden van gereedschappen
 Enten van fruitbomen
 Verwerkingsmogelijkheden van fruit en distributie in de omgeving
 Meer natuurwaarden aanbrengen in de boomgaard d.m.v. ecologisch beheer
 Lesgeven
 Betrekken van mensen bij de boomgaard
 Bestrijding van halsbandparkieten

Tabel 3.3 Overige kennisbehoeftes aangegeven door respondenten

Wat te zien in dit lijstje, is dat er behalve technische kennis, ook onderwerpen werden genoemd zoals lesgeven en het betrekken van mensen bij de boomgaard. Het zou de moeite waard zijn om daar meer op in te gaan in een vervolg.

We hebben de respondenten gevraagd aan welke vormen van ondersteuning voor het beheer ze de grootste behoefte hebben. Verreweg de meesten gaven aan voornamelijk opleiding / training / coaching nodig te hebben. Kortom, de verschillende vormen van kennis vergaren, werden genoemd als belangrijkste ondersteuningsbehoefte. Verder werden beschikbaar stellen van middelen en ondersteuning bij zwaar beheerwerk genoemd (zie figuur 3.14).



Figuur 3.14 Behoeftes aan ondersteuning bij beheer

Ook hier konden mensen andere vormen van ondersteuning noemen. Daar is tabel 3.4 (in willekeurige volgorde) uitgekomen.



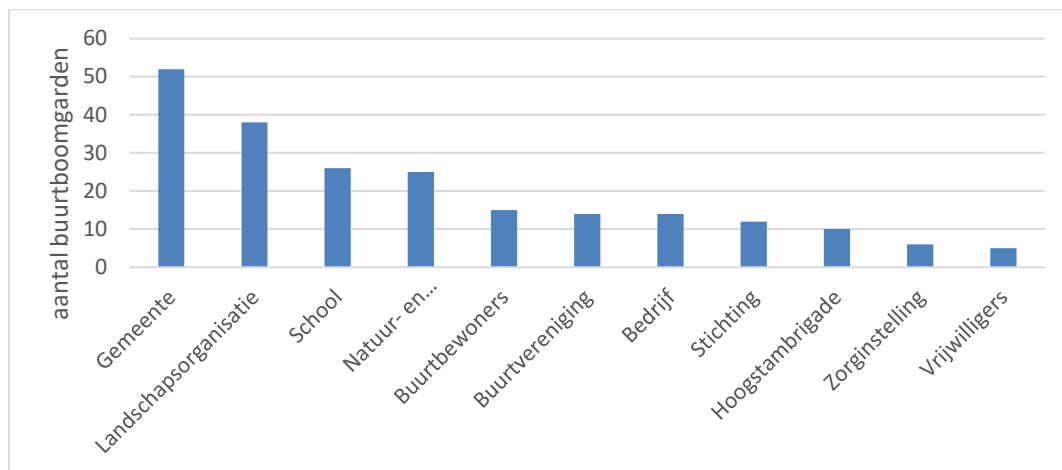
Overige behoefte aan ondersteuning

Meer vrijwilligers voor onderhoudstaken
 Ophalen van gemaaid gras
 Snoeicursus
 Belangstelling van de gemeente
 Handhaving hondenbeleid van de gemeente
 Bij hoge bomen is het niet meer mogelijk om met ladders te werken; hulp van boomverzorgers is nodig
 Samenwerking tussen boomgaarden, inhuren van professionals voor aantal klussen
 Opruimen van snoeiafval (maar dit gebeurt al in samenspraak met gemeente)
 Natuurlijke ziektebestrijdingsmiddelen
 Lesavond door SLZ voor behoud en vernieuwing
 Betaalbare beheer experts groep in de regio voor de openbare en gemeentelijke voedselbosprojecten

Tabel 3.4 Overige behoefte aan ondersteuning

3.7 Samenwerken

De meeste buurtboomgaardgroepen werken samen met een tot drie andere partijen. In de meeste gevallen zijn dat gemeenten, landschapsorganisaties, scholen en natuur- en milieuorganisaties (figuur 3.15 en tabel 3.5).

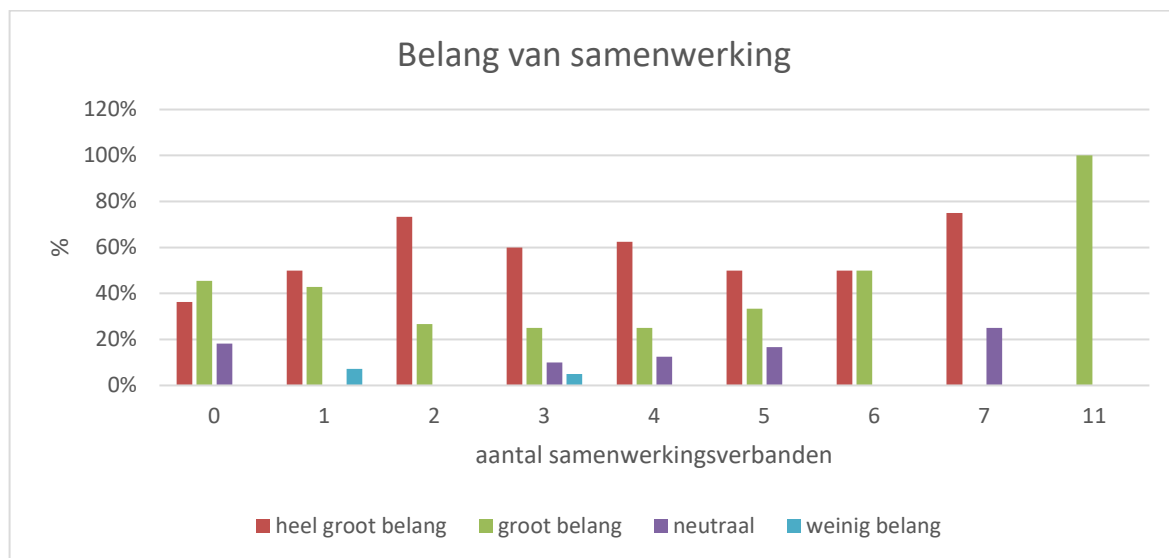


Figuur 3.15 Samenwerkingsverbanden van buurtboomgaarden met andere groeperingen

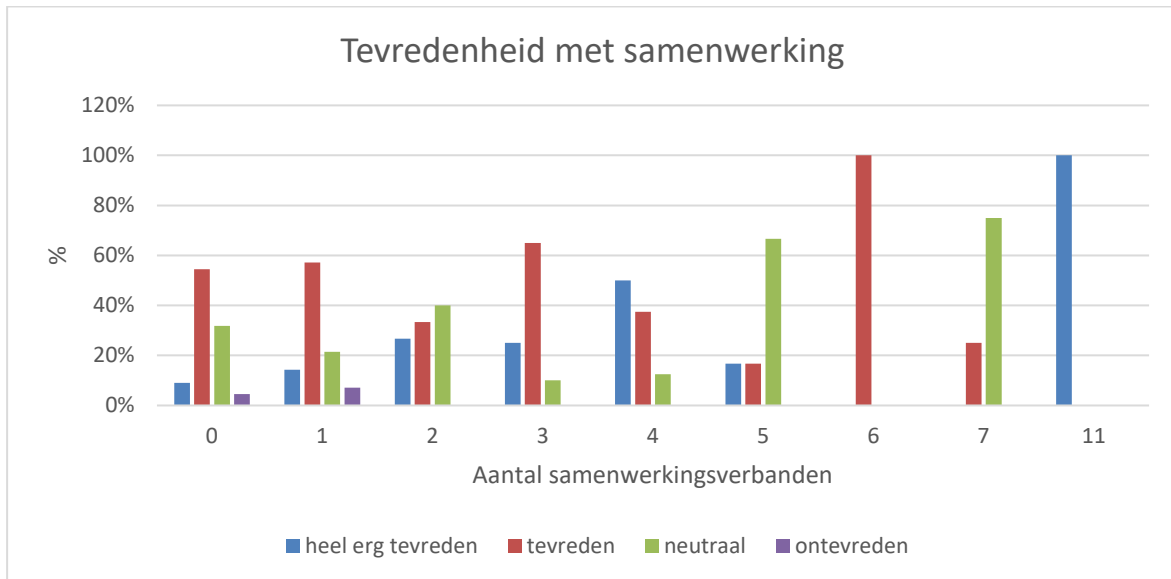
aantal samenwerkingsverbanden per boomgaard	aantal boomgaarden
0	22
1	14
2	15
3	20
4	8
5	6
6	2
7	4
11	1

Tabel 3.5 Aantal samenwerkingsverbanden vs. het aantal buurtboomgaarden

De mate van samenwerking geeft aan hoe stevig een buurtboomgaard is aangehaakt bij andere organisaties en initiatieven. Het belang dat de respondenten hieraan hechten en de tevredenheid erover geeft aan of deze samenwerkingen geslaagd zijn en of er een optimum aan samenwerkingsverbanden is dat werkbaar is voor een buurtboomgaard.



Figuur 3.16 Het belang van samenwerking en de verschillen tussen groepen met meer en minder samenwerkingsverbanden



Figuur 3.17 De tevredenheid over de samenwerking en de verschillen tussen groepen met meer en minder samenwerkingsverbanden

In figuur 3.16 kan je zien dat voor alle groepen de samenwerking met andere organisaties van belang is, behoorlijk onafhankelijk van het aantal samenwerkingsverbanden dat ze zijn aangegaan. De tevredenheid over de samenwerking lijkt wat af te nemen bij groepen die meer dan vier samenwerkingsverbanden hebben met andere organisaties (figuur 3.17).

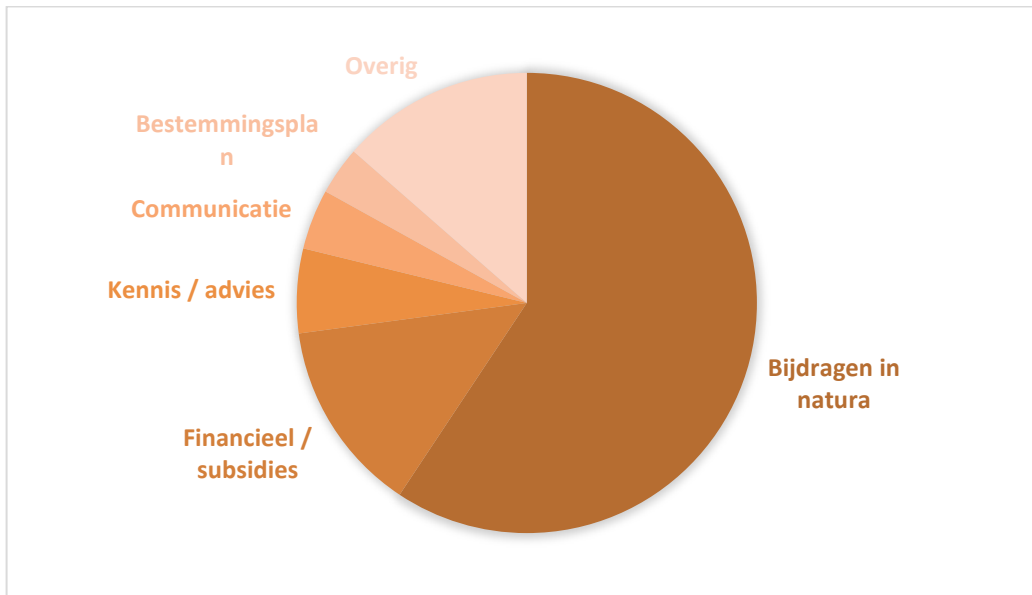
3.8 Rol gemeente

Aan de respondenten die hebben aangegeven dat de gemeente een rol speelt op de locatie van de buurtboomgaard, zijn enkele vragen gesteld over die rol. In totaal zijn dit 76 respondenten. In open vragen is ook gevraagd naar de positieve bijdragen van de gemeente en of er nog tips zijn voor de gemeente. Van de 76 respondenten hebben er 71 positieve bijdragen ingevuld en 36 van de 76 respondenten hebben tips gegeven.

Positieve bijdragen van de gemeenten

Op de vraag naar de manier waarop de gemeente positief kon bijdragen aan het langdurige beheer van de plek met fruit- en notenbomen, is een grote variatie aan antwoorden gegeven. Deze konden deels geclusterd worden, zie figuur 3.18.

‘Een bijdrage in natura’ is het meest genoemd, naast ‘financiële ondersteuning’. Daarnaast zijn ‘kennis / advies, communicatie’ en ‘het vastleggen in het bestemmingsplan’ onderwerpen die meerdere keren zijn genoemd.



Figuur 3.18 Genoemde positieve bijdragen van de gemeenten

- **Bijdrage in natura**

De meeste positieve bijdragen van de gemeenten zijn 'bijdragen in natura'. Hieronder vallen: maaien, beschikbaar stellen van grond, beheer/onderhoud, afvoeren snoeiafval, aanplant (waaronder het schenken van bomen), beschikbaar stellen van grondstoffen/materiaal, ondersteuning bij zware werkzaamheden en bijdragen in voorzieningen zoals bankjes en informatieborden.

- **Financieel / subsidies**

Veel respondenten noemden financiën in algemene zin, maar een aantal respondenten gaf ook aan dat het gaat om financiële ondersteuning bij de inrichting, voor een cursus, voor activiteiten of simpelweg 'financiering om kosten te vergoeden'.

- **Kennis / advies**

De gemeente werd door meerdere respondenten als bron van kennis genoemd, of als een plek/persoon waar advies ingewonnen kan worden. Daarnaast gaf een aantal respondenten aan dat hun gemeente in positieve zin heeft bijgedragen door experts in te huren of onderzoek naar fruitrassen te faciliteren.

- **Communicatie**

Contact met de gemeente wordt belangrijk gevonden. In praktische zin, dat ze goed bereikbaar zijn en dat er een vast aanspreekpunt is, maar ook waarderen respondenten het als de gemeente belangstelling toont en als in- en samenspraak mogelijk zijn. Ook vindt een aantal respondenten het fijn dat er waardering wordt getoond. Naast directe communicatie met de gemeente, gaf ook een aantal respondenten aan dat de gemeente hen in contact heeft gebracht met een landschaps- of milieuorganisatie.



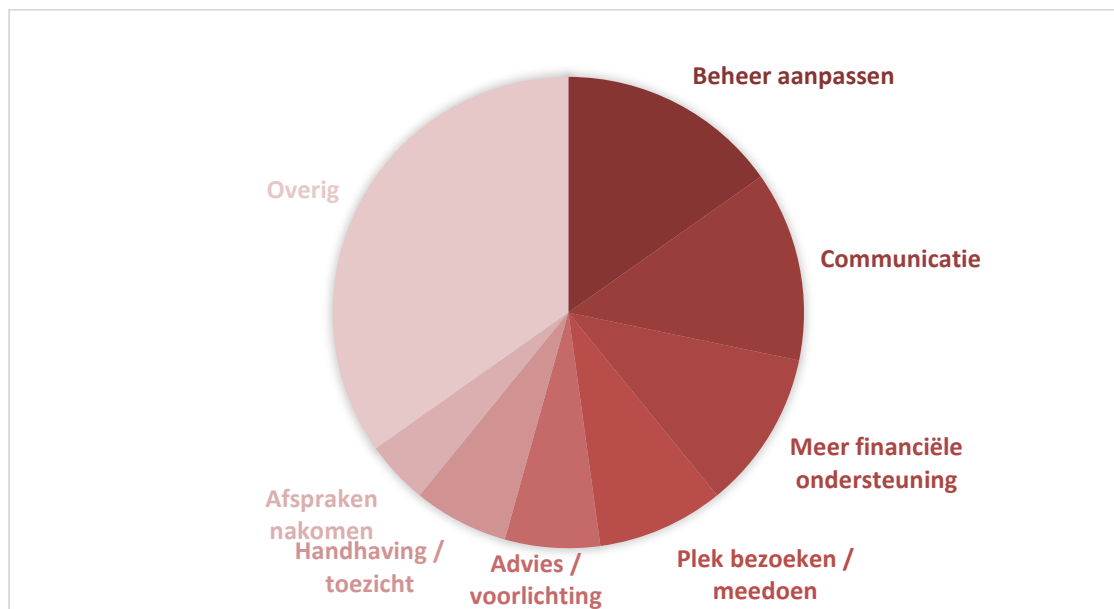
- Bestemmingsplan

Respondenten geven aan dat gemeenten een positieve bijdrage leveren door het bestemmingsplan op de plek met fruit- en notenbomen niet te wijzigen of door de deelnemers van het burgerinitiatief (die de buurtboomgaard hebben opgezet) inspraak te verlenen.

Tips voor de gemeenten

Na de vraag naar de positieve bijdrage is in de enquête gevraagd naar tips voor de gemeente over hoe deze beter kan bijdragen aan het langdurige beheer van de plek. De meest genoemde onderwerpen zijn: beheer aanpassen (als de gemeente de boomgaard beheert), communicatie, meer financiële ondersteuning, de plek bezoeken / meedoen, advies / voorlichting, handhaving / toezicht en afspraken nakomen.

De tips die genoemd zijn, zijn heel divers en de behoeftes zullen dus ook per boomgaard verschillen.



Figuur 3.19 Tips voor de gemeenten

Tip: ander beheer

Het gedeelte van het beheer van de buurtboomgaard dat door een gemeente wordt uitgevoerd, kan vaak beter aangepast worden aan de situatie ter plekke in de buurtboomgaard en aan wat de beheerders/vrijwilligers zelf willen en kunnen doen. In een aantal gevallen kan de gemeente het beheer intensiveren door bijvoorbeeld regelmatig te maaien, intensiever onderhoud uit te voeren en het snoeiafval af te voeren. In andere gevallen gaat het om specialistischer gemeentelijk beheer zoals het aanpassen van het maaibeheer zodat de onderstammen niet beschadigd worden. Of het gaat om beter opleiden voor ecologisch beheer van de medewerkers van stadsbeheer. Eén respondent vond echter dat de gemeente beter alle beheer aan het burgerinitiatief over kan dragen.



Tip: communicatie

Na 'beheer aanpassen' werd 'communicatie' het meest genoemd als tip voor de gemeente. Aan de ene kant willen mensen meer kunnen overleggen met de gemeente over aanpassingen van het groen in en rondom de plek. En ze willen graag overleggen over welke fruitbomen op welke plek aangeplant kunnen worden. Aan de andere kant hebben burgers behoefte aan een vast aanspreekpunt bij de gemeente.

Tip: meer financiële ondersteuning

De meeste respondenten die dit punt aandroegen, gaven aan in algemene zin meer financiële bijdrage te willen. Eén persoon heeft specifiek aangegeven subsidie te willen voor gereedschap en natuurlijke bestrijdingsmiddelen.

Tip: plek bezoeken / zichtbaar aanwezig zijn

Verschillende respondenten hebben aangegeven dat ze het leuk zouden vinden als er iemand van de gemeente een keer komt kijken op de plek met fruit- en notenbomen. Niet alleen op een oogstfeest, maar ook wanneer er gewerkt wordt. Dan zouden ze het ook leuk vinden als deze persoon van de gemeente meedoet. Je kunt hiervan zeggen dat de beheerders graag gezien willen worden door de gemeente en misschien ook dat ze graag waardering willen ontvangen voor hun bijdrage aan het onderhoud van de plek.

Tip: advies / voorlichting

De antwoorden binnen dit cluster zijn behoorlijk gebiedspecifiek. Zo wil een respondent advies over het wel of niet kappen van bomen en struiken. Een andere respondent wil hulp bij de duurzame ecologische inrichting van een oever en een derde wil voorlichting over oude rassen.

Tip: Handhaving / toezicht

Respondenten gaven aan dat ze toezicht willen op vandalisme, dat er voorkomen wordt dat individuen alle oogst toe-eigenen en dat er een hondenuitlaatbeleid komt.

Tip: afspraken nakomen

Voor de respondenten is het belangrijk dat de gemeenten hun afspraken nakomen, zij willen graag weten waar zij aan toe zijn.

Wat je kan zien aan de tips voor de gemeenten, is dat fysieke vormen van ondersteuning, zoals het aanpassen van het beheer en handhaving en toezicht, niet de enige bijdragen zijn die de gemeente kan leveren. Deze bijdragen in natura worden wel heel erg gewaardeerd, maar er zijn ook andere tips. Andere positief ervaren bijdragen van de gemeente betreffen het contact dat een buurtboomgaard met een gemeente kan hebben, ze gaan over de onderlinge communicatie, over het laten zien van betrokkenheid van de gemeente bij een locatie door zichtbare aanwezigheid en over het nakomen van afspraken door de gemeente. De antwoorden bij de tip over advies en voorlichting liggen in het verlengde van de eerder genoemde kennishiaten bij de beheerders.

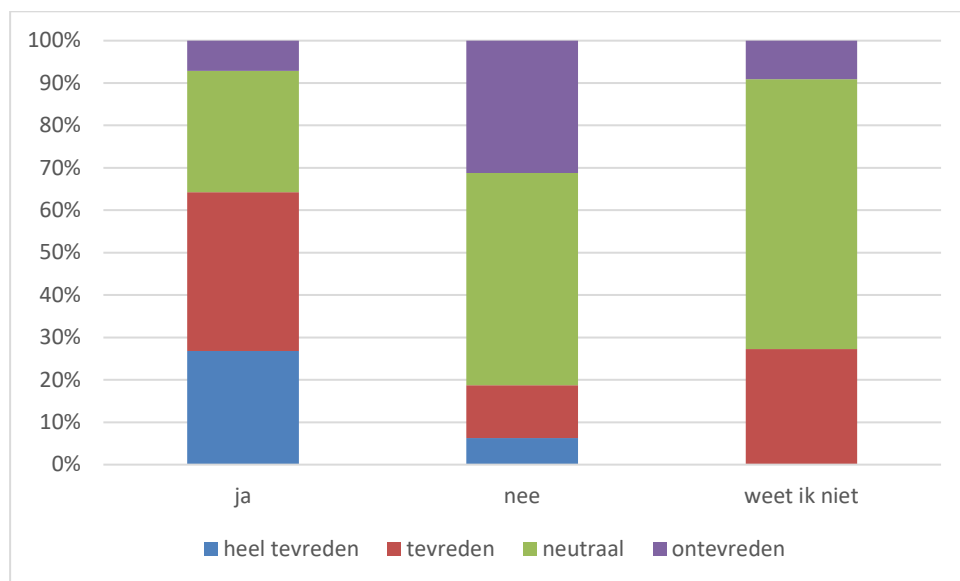
3.9 Budget

Het nieuw aanplanten van een boomgaard is relatief duur omdat er bomen en ander materiaal gekocht moet worden en eventuele arbeid betaald moet worden. Na het aanplanten zijn de kosten



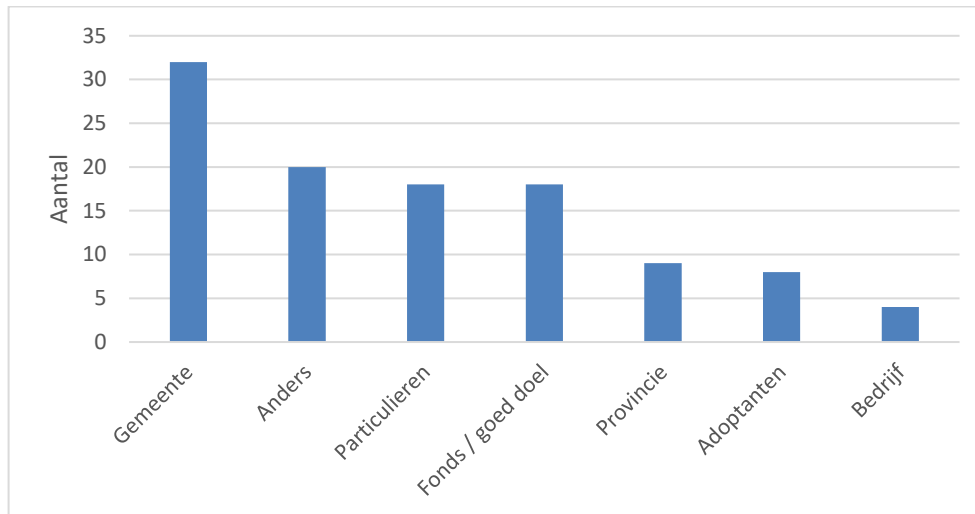
beperkt tot onderhoud en snoei. Als deze werkzaamheden door vrijwilligers gedaan worden, kan een buurtboomgaard zelfs zonder of met heel weinig financiële middelen draaien.

Dit blijkt ook uit de antwoorden op de vraag of de buurtboomgaard budget beschikbaar had. Van de respondenten die iets over het budget zeiden, gaf 21% aan dat zij geen budget ter beschikking hebben. In deze groep is het percentage respondenten dat zegt ontevreden te zijn met het budget, groter dan bij de buurtboomgaarden die wel budget hebben. Desondanks is er ook een behoorlijk gedeelte van de groep zonder budget (39%) hier tevreden tot heel tevreden over (zie figuur 3.20). Meerdere groepen geven in extra opmerkingen aan dat ze zich inderdaad redden zonder budget, bijvoorbeeld doordat ze in het verleden wel budget hadden voor de aanschaf van materiaal, maar voornamelijk doordat de gemeente taken op zich neemt, zoals het maaiwerk.



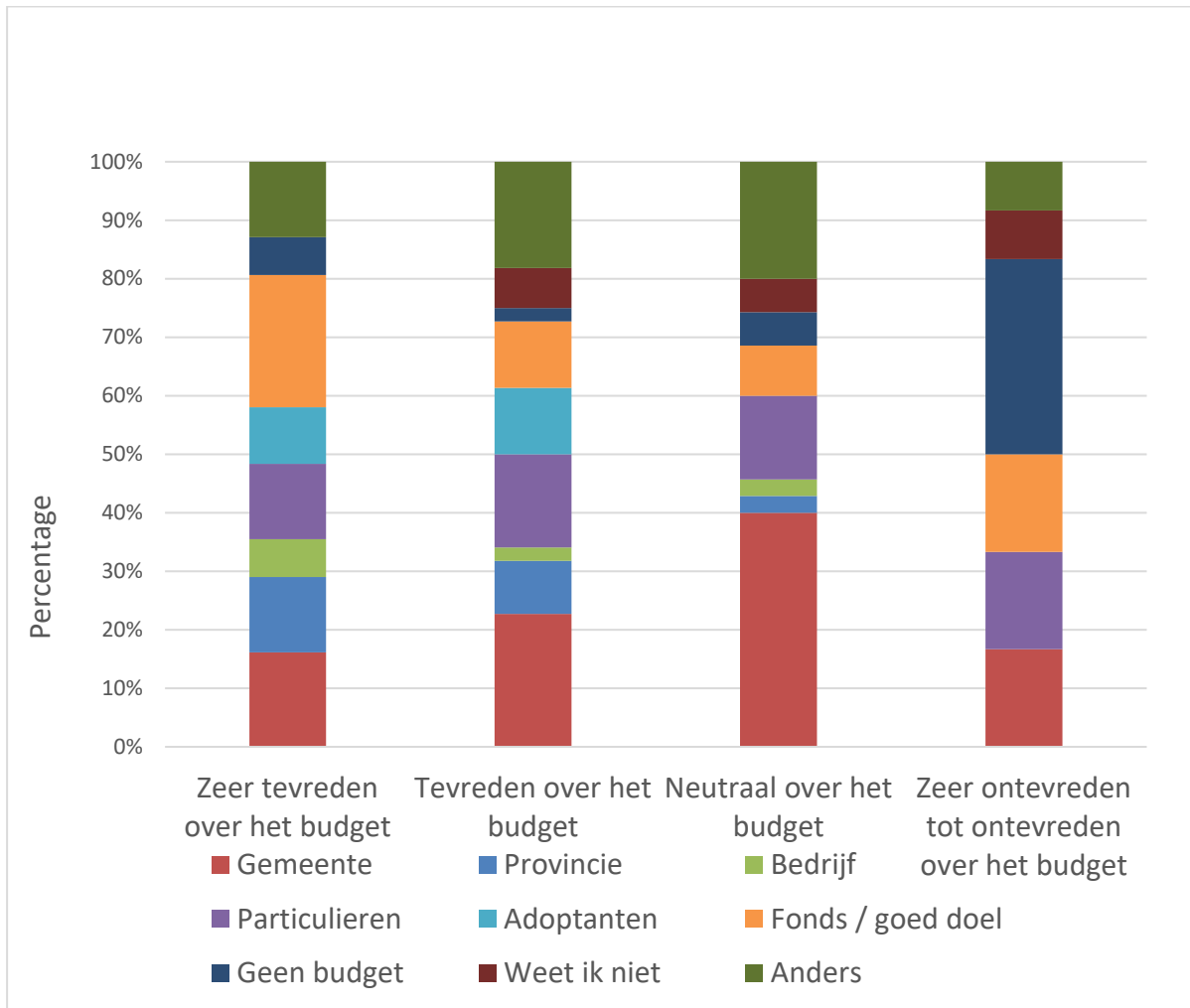
Figuur 3.20 Tevredenheid met het beschikbare budget

De gemeente blijkt de grootste financier te zijn, gevolgd door particulieren en fondsen / goede doelen. Ook vinden de respondenten geld bij organisaties zoals provincies, landschapsbeheerorganisaties en natuurbeheerorganisaties. Andere bronnen zijn bedrijven, kerken en adoptanten. De verkoop van het geoogste fruit en producten die gemaakt worden van het fruit levert voor de boomgaarden ook een inkomen op. De bronnen van financiering zijn dus heel divers.

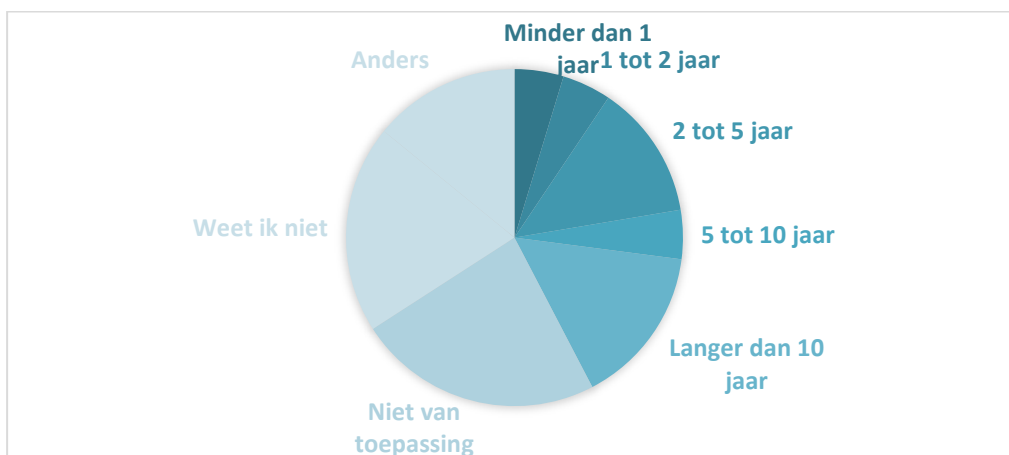


Figuur 3.21 Herkomst budget voor onderhoud

In figuur 3.22 zijn twee variabelen tegenover elkaar gezet: de bron van het budget en de tevredenheid met het budget. De respondenten die tevreden zijn met het budget hebben meer variatie aan bronnen van budget. Hun lagere afhankelijkheid van één enkele bron zorgt wellicht voor meer zekerheid aan inkomen. Vooral de provincies en het bedrijfsleven worden vaker bereid gevonden financieel bij te dragen door de respondenten die tevreden zijn met het budget.



Figuur 3.22 Bron van budget ten opzichte van de tevredenheid met het budget



Figuur 3.23 Hoe lang is het budget beschikbaar?



Ook is gevraagd naar hoe lang het genoemde budget beschikbaar is, zoals te zien in figuur 3.23. Een opvallend grote groep geeft aan dat zij dit niet weten. Vermoedelijk zijn niet alle respondenten betrokken bij het financiële beheer, maar waarschijnlijk komt het ook dat dat mensen dit niet weten omdat het in veel gevallen onzeker is hoe lang een groep aanspraak kan maken op financiën.

Van de respondenten die deze vraag wel konden beantwoorden, gaf de grootste groep aan voor langer dan tien jaar budget te hebben. Gezien het feit dat gemeenten en andere geldschieters zich zelden voor langere periodes vastleggen op subsidies en andere bijdragen, is dit vermoedelijk een combinatie van het verleende budget in de afgelopen jaren en het toegezegde budget voor de komende jaren. Een tweede groep geeft aan dat er een budget beschikbaar is voor een periode van twee tot vijf jaar. Dat komt meer overeen met lopende subsidiestromen.

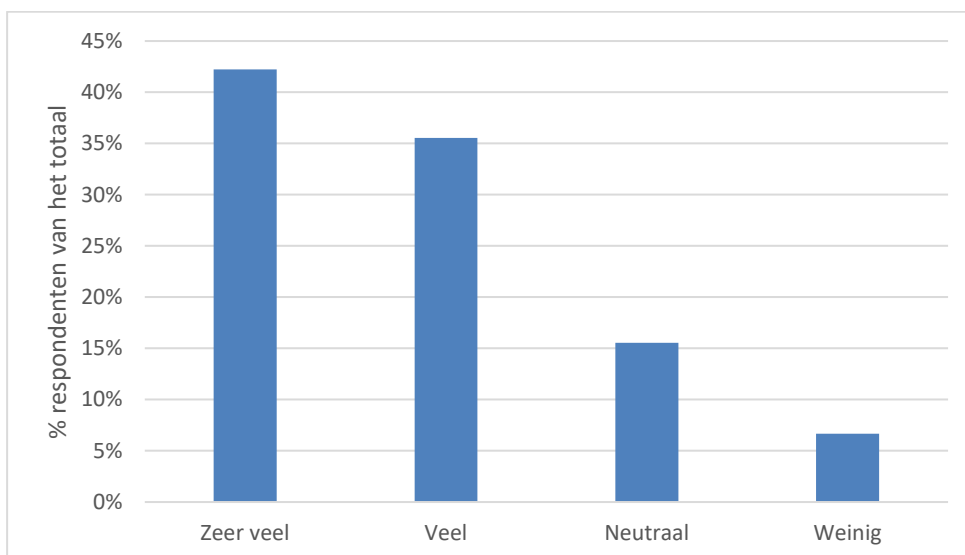


4. Een blik op de toekomst

4.1 Vertrouwen in de toekomst

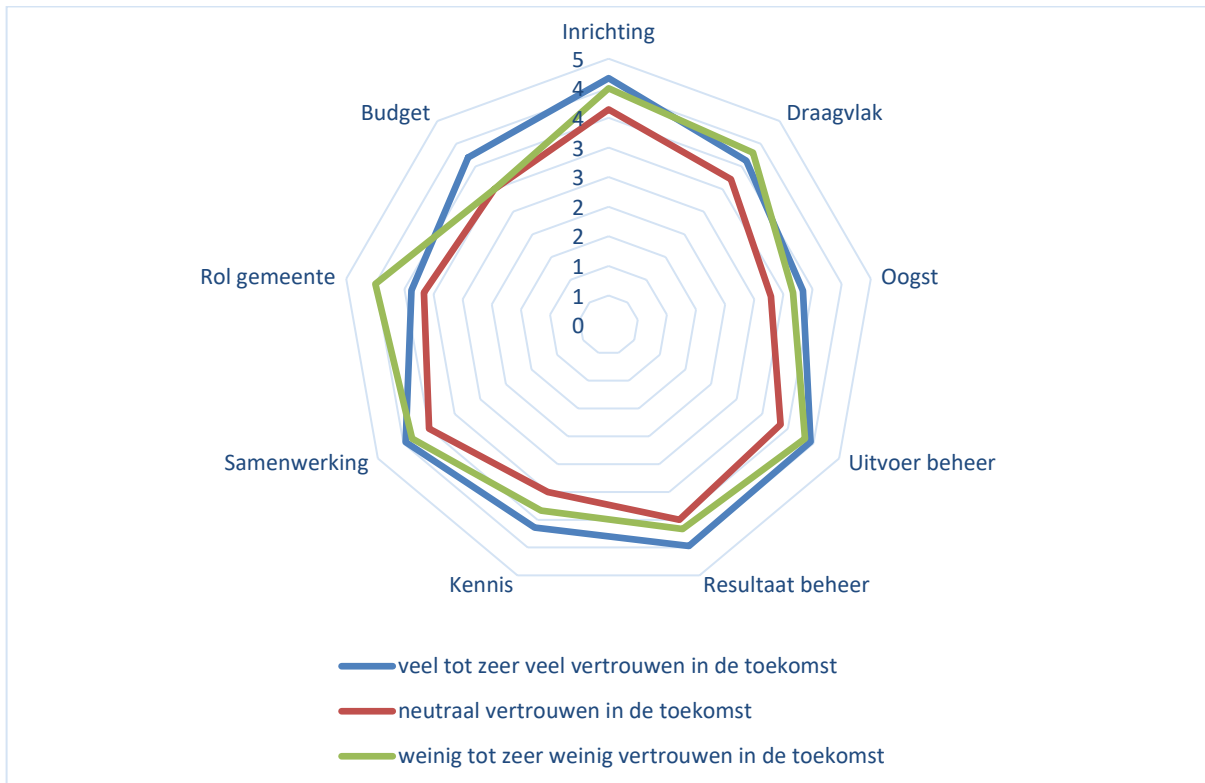
De verschillende factoren die in het voorgaande beschreven zijn (zoals draagvlak, kennis, gemeentelijke ondersteuning, budget), dragen allemaal bij aan het proces van *place-keeping*, dus aan het voortbestaan van een specifieke locatie/boomgaard. De tijdshorizon die in het onderzoek genomen is om het voortbestaan te bepalen, is vijf jaar. Kort genoeg voor respondenten om hier met enige zekerheid een voorspelling over te doen, lang genoeg om te kunnen spreken van lange(re)-termijnvooruitzichten.

Aan de respondenten is gevraagd hoeveel vertrouwen zij er zelf in hebben dat de boomgaard over vijf jaar nog bestaat. Dit is uiteraard een subjectief antwoord, gegeven op basis van de kennis en inschatting die de respondenten zelf konden maken. De antwoorden die de respondenten gaven, waren meestal positief. Bijna 80% van de respondenten heeft veel tot zeer veel vertrouwen dat de boomgaard er over vijf jaar nog is.



Figuur 4.1 Het vertrouwen dat de respondenten hebben dat de boomgaard over vijf jaar nog bestaat

Belangrijke bijdragen aan het voortbestaan van de boomgaard zijn in ieder geval de betrokkenheid, de samenwerking en het beheer van de boomgaard (figuur 4.2). Er lijken slechts minimale verschillen te zijn in het belang dat respondenten aan deze onderwerpen gaven naarmate ze meer of minder vertrouwen hebben in het voortbestaan. Wat opvalt, is dat de groep 'weinig tot zeer weinig vertrouwen' het hoogst scoort op tevredenheid over de rol van de gemeente. Dit is echter een kleine groep van zes respondenten die misschien heel heldere en duidelijke afspraken met de gemeente hebben. Communicatie met de gemeente wordt immers als een belangrijk punt gezien zoals uit de tips voor de gemeente blijkt.

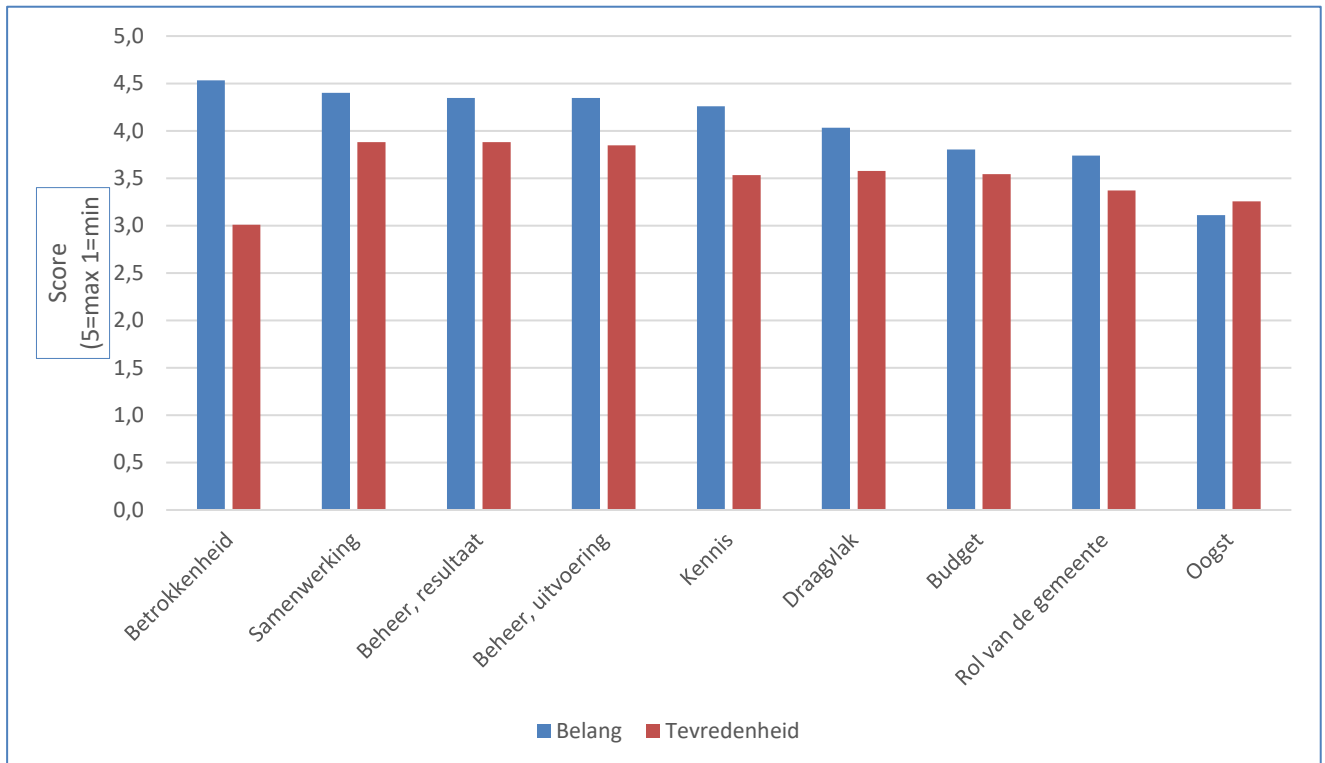


Figuur 4.2 Tevredenheid over de verschillende elementen, opgesplitst naar het vertrouwen in de toekomst

Een zorgpunt voor het voortbestaan zit in de betrokkenheid van buurtbewoners. Dit wordt als een van de belangrijkste factoren gezien voor het voortbestaan, maar respondenten zijn hier het minst tevreden over (figuur 4.3).

De eerder genoemde thema's van *place-keeping* (inrichting, betrokkenheid, draagvlak, oogst, beheer, kennis, samenwerking, rol van de gemeente en het budget) dragen zoals gezegd bij aan het voortbestaan van de buurtboomgaard. Het belang van deze thema's zoals dat door de respondenten wordt ervaren, is echter niet altijd even groot. De respondenten hechten het grootste belang aan betrokkenheid bij de boomgaard, maar de tevredenheid hierover is lager dan over andere thema's. De oogst is voor de beheerders het minst belangrijke onderdeel van de boomgaard. Dit sluit aan bij de eerdere constatering dat de boomgaarden in het algemeen vanuit andere motieven (zoals landschap en biodiversiteit) zijn gestart en nauwelijks vanuit het idee om veel oogst te produceren.

Men is het meest tevreden over de samenwerking en het beheer van de boomgaard. Die uitvoering van het beheer en de samenwerking daarin worden ook als belangrijke factoren gezien voor het voortbestaan van de boomgaard.



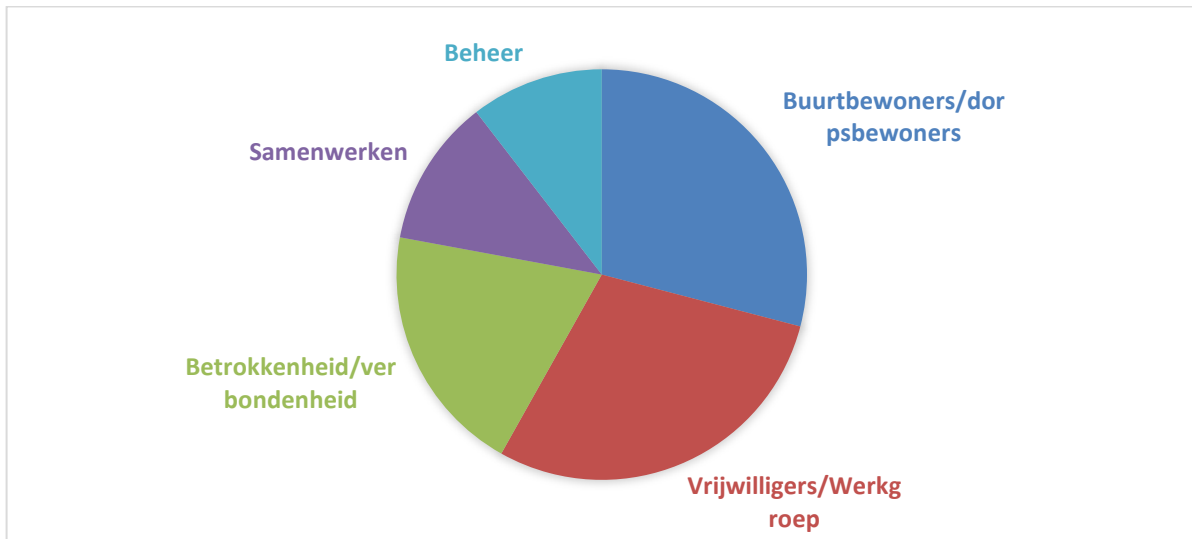
Figuur 4.3 De verschillende thema's van place-keeping: het belang hiervan en de tevredenheid hierover

4.2 Succesfactoren voor voortbestaan van buurtboomgaarden

Op de (open) vraag naar de grootste succesfactor voor het voortbestaan van de buurtboomgaard waar respondenten bij betrokken zijn, is een grote variatie aan antwoorden gegeven. Een aantal van deze antwoorden zijn thematisch geclusterd. De meest genoemde onderwerpen zijn: buurtbewoners / vrijwilligers, betrokkenheid, enthousiasme, samenwerken, beheer, de gemeente, gezamenlijkheid, inzet, draagvlak, eigenaar en natuur- / landschapsorganisatie.

Wat opvalt bij deze succesfactoren is dat ze vaak gaan over de zogenoemde 'zachte waarden' en niet over concrete kennis die nodig is in het dagelijks beheer. Die kennis wordt wel als een succesfactor gezien, maar staat niet op de eerste plaats. Dit contrasteert met de kennis waarvan respondenten zeggen dat ze die nodig hebben voor het beheer van de boomgaard. Daarin lijken vooral technische zaken naar voren te komen, hoewel dit ook aan het feit kan liggen dat in de vraagstelling meer aandacht aan technische kennis is besteed dan bijvoorbeeld aan organisatorische kennis.

Bij de antwoorden op de open vragen is verder genoemd dat er behoefte is aan kennis over hoe je meer mensen kunt betrekken bij de boomgaard. Een reden dat dit bij de kennisbehoefte minder sterk naar voren komt, is mogelijk dat respondenten onderschatten hoe dergelijke processen werken en op welke manier die betrokkenheid georganiseerd kan worden.



Figuur 4.4 Belangrijkste succesfactoren

Buurtbewoners

De opmerkingen die de respondenten gemaakt hebben over de buurtbewoners geven aan dat het draagvlak in de buurt en het enthousiasme van de buurtbewoners over de buurtboomgaard van groot belang is voor het voortbestaan. In veel gevallen zijn de buurtbewoners ook de vrijwilligers, maar soms komen vrijwilligers ook van andere plekken. Dat is dan meestal een hoogstambrigade. In een aantal gevallen gaat het er bij de buurtbewoners vooral om dat het draagvlak voor de plek met fruit- en notenbomen hoog is onder buurtbewoners.

Vrijwilligers

Enthousiaste vrijwilligers zijn cruciaal voor het onderhoud en beheer van een buurtboomgaard. Wel maken enkele respondenten opmerkingen over de vergrijzing van het vrijwilligersbestand. Dit komt ook terug bij de knelpunten die werden genoemd. Die vergrijzing is overigens een vaker voorkomend issue bij groenvrijwilligers (Walsum, 2019).

Betrokkenheid en verbondenheid

Ook betrokkenheid en enthousiasme zijn belangrijke succesfactoren. Deze worden meestal genoemd in combinatie met de buurtbewoners en vrijwilligers. Een belangrijke eigenschap van de buurtbewoners en vrijwilligers is dus dat ze betrokken en enthousiast zijn. Ook verbondenheid, plezier en een positieve houding worden zeer belangrijk geacht.

Samenwerken

Hier werd zowel onderlinge samenwerking tussen de vrijwilligers en buurtbewoners genoemd, als de samenwerking met andere partijen zoals natuur- en landschapsorganisaties, gemeenten en de provincie.



- *Gemeente*

Goed samenwerken met de gemeente is ook een succesfactor. Daarnaast wordt het positief ervaren als de gemeente een groene houding heeft, als ambtenaren betrokken zijn bij de plek en als de gemeente bijvoorbeeld meehelpt met maaien.

- *Eigenaar*

Niet van elke plek met fruit- en notenbomen is de gemeente de eigenaar. Respondenten gaven aan dat draagvlak, medewerking en interesse van de eigenaar erg belangrijk zijn.

- *Natuur- / landschapsorganisatie*

Op de plekken met fruit- en notenbomen van een aantal respondenten spelen ook natuur- en landschapsorganisaties een rol. Deze respondenten gaven aan het fijn te vinden dat het beheer in handen is van een expert, dat ze ondersteuning krijgen van een organisatie en dat ze goed samenwerken. Eén respondent vindt het belangrijk dat het behoud van de plek is verankerd in beleid en doelstellingen van de betrokken landschapsorganisatie. Een andere respondent acht de stabiliteit van de betrokken natuurorganisatie van groot belang.

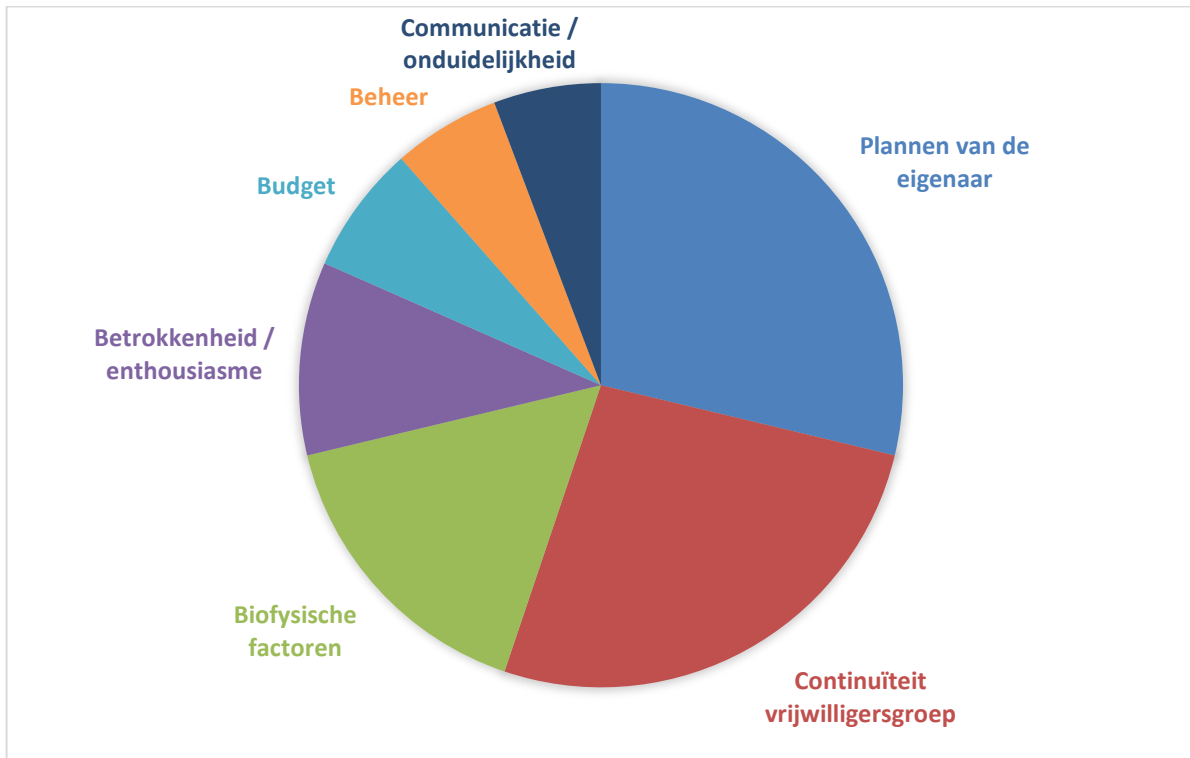
Beheer

Bij het beheer gaat het aan de ene kant over de uitvoer van het beheer door enthousiaste buurtbewoners en vrijwilligers. Aan de andere kant gaat het over de kwaliteit van het beheer zoals goed snoeien, controle op ziektes en goede bemesting.

Eerder in dit document is al gezegd dat respondenten het beheer van groot belang vinden voor voortbestaan. Kennisbehoefte is er ook vooral in beheer van de buurtboomgaarden.

4.3 Knelpunten voor voortbestaan

Er zijn verschillende knelpunten genoemd voor het voortbestaan van de buurtboomgaarden. Twee van de vier grootste knelpunten zijn zaken waar de beheerders van een buurtboomgaard weinig tot geen invloed op hebben, namelijk de plannen van de eigenaar en biofysische factoren. De twee andere - continuïteit van de vrijwilligers en de betrokkenheid/ het enthousiasme over de buurtboomgaard - kunnen de beheerders wel beïnvloeden.



Figuur 4.5 Meest genoemde knelpunten voor het voortbestaan van de buurtboomgaard

Plannen van de eigenaar

Het meest genoemde knelpunt voor het voortbestaan van de buurtboomgaard is het wijzigen van de plannen van de eigenaar voor de plek met fruit- en notenbomen. Bij de meeste respondenten is de eigenaar de gemeente, maar er zijn ook plekken in bezit van bijvoorbeeld provincie, natuurorganisatie, bedrijf of kerk. Andere plannen voor deze plekken met fruit- en notenbomen kunnen het uitbreiden van de infrastructuur zijn of geplande woningbouw.

Continuïteit vrijwilligersgroep

Ook de continuïteit van de vrijwilligersgroepen is een groot knelpunt. Het verloop is groot. Dat komt voornamelijk door vergrijzing - driekwart van de respondenten is ouder dan 50 - maar bijvoorbeeld ook door verhuizing van buurtbewoners. Hierdoor dreigen vrijwilligersgroepen uit elkaar te vallen.

Biofysische factoren

Biofysische problemen betreffen bijvoorbeeld de bodem (inklinking, slechte bodemkwaliteit, bemesting en verzuring). Ook de grondwaterstand, stormschade en klimaatverandering worden genoemd. Daarnaast gaven respondenten aan problemen te hebben met vraatschade, ziekten en bestuiving.

De perceptie van de respondenten is in lijn met wat Knapp *et al.* (2016) hebben geconstateerd, namelijk dat niet zozeer de biofysische factoren de continuïteit van de buurtboomgaard beïnvloeden, maar vooral de sociaal-institutionele factoren. Dat deze wel door de respondenten



genoemd zijn, ligt mogelijk aan het feit dat deze biofysische factoren wel heel zichtbaar zijn in de boomgaard.

Betrokkenheid bij en enthousiasme over de buurtboomgaard

Als betrokkenheid en enthousiasme knelpunt worden, dan hangt dit ook samen met de continuïteit van de vrijwilligersgroep. Respondenten gaven aan dat het moeilijk is vrijwilligers en buurtbewoners betrokken en enthousiast te houden om zich in te zetten voor de plek met fruit- en notenbomen. Actieve betrokkenheid is een thema dat op meerdere punten naar voren komt. Hoe krijg je mensen enthousiast en daadwerkelijk verbonden aan de boomgaard zodat zij bereid zijn hier tijd en energie in te steken op verschillende momenten?

Budget

Budget en geld werden voornamelijk in algemene zin genoemd. Eén respondent gaf aan onvoldoende geld te hebben voor onderhoud en nieuwe aanplant.

Beheer

Het beheer wordt beïnvloed door de kennis die vrijwilligers hiervan hebben en de mogelijkheden om het werk zelf uit te voeren. Immers, uit de analyse van het beheer blijkt dat ze het meest tevreden zijn over het beheer dat in eigen hand wordt gehouden. Daarmee is er een directe link naar de betrokkenheid van de vrijwilligers en de continuïteit van de vrijwilligersgroep.

Communicatie / onduidelijkheid

Hierbij gaat het voornamelijk over slechtlopende communicatie met de gemeente of de eigenaar. Er heerst dan vooral onduidelijkheid over de toekomstplannen van de eigenaar voor de plek met fruit- en notenbomen. Ook is een aantal respondenten ontevreden over de onderlinge communicatie binnen de vrijwilligersgroep.

5. Tot slot

5.1 Conclusie en discussie

Vertrouwen in de toekomst

Het vertrouwen dat de meeste respondenten in de toekomst van de eigen buurtboomgaard hebben, is groot. Omdat het onderzoek zich enkel heeft gericht op de eigen perceptie en niet is gekeken naar het vertrouwen dat andere stakeholders hebben in het voortbestaan van de buurtboomgaard, is dit een eenzijdig beeld dat misschien onbewust en onbedoeld positiever is dan in werkelijkheid. De respondenten hebben wel zorgpunten zoals de vergrijzing van het vrijwilligersbestand en de daarmee afnemende actieve betrokkenheid. Dit is echter niet specifiek voor deze boomgaarden, maar een algemene trend bij vrijwilligers in het groen.

Een zorg is dat de respondenten niet tevreden zijn over de betrokkenheid van anderen bij de buurtboomgaard, terwijl dit wel als een van de belangrijkste factoren voor het voortbestaan wordt gezien. Inzetten op het vergroten van de betrokkenheid van anderen bij de buurtboomgaard is daarmee een grote uitdaging voor de beheergroepen.

Wat is er nodig voor de toekomst

De sociale factoren zoals het mobiliseren van de omgeving, de eigen leden en de gemeente, zijn belangrijker dan de fysieke factoren voor het voortbestaan van de boomgaard. Dit is vergelijkbaar met wat Van der Hoeven en Stobbelaar, 2006; Knapp et al., 2016 vonden voor tuinparken.

De boomgaarden zouden allereerst intern meer aandacht aan deze sociale factoren moeten besteden door de eigen organisatie daarop in te richten (commissie extern en PR, en openstellingsbeleid, aldus Stobbelaar en Santegoets, 2012). Dan zouden ze een strategie kunnen ontwikkelen om de buitenwereld meer bij de boomgaard te betrekken.

Er zijn ook boomgaarden die dit wel goed doen. Dat is zelfs het algemene beeld dat boomgaardbeheerders oproepen in de antwoorden die zij gaven.

Beheergroepen kunnen dan ook van elkaar leren. Enerzijds omdat ze allemaal met hetzelfde probleem zitten, maar anderzijds ook omdat ze dezelfde eigenschappen hebben die ze kunnen inzetten om mensen te trekken. Dat zijn bijvoorbeeld aantrekkelijk landschap, werken in de buitenlucht, de producten die van de boomgaard komen en de ruimte die gebruikt kan worden voor andere activiteiten. Hier ligt een taak voor overkoepelende organisaties zoals Landschapsbeheer Nederland, Stichting IJsselboomgaarden en vergelijkbare initiatieven.

Vervolgonderzoek

De theorie van *place-keeping*, die gaat over de lange-termijnbetrokkenheid bij een locatie, in dit geval de buurtboomgaard, lijkt zijn waarde te bewijzen. Deze theorie geeft duidelijke handvatten om iets over de verschillende elementen te zeggen die bijdragen aan het lange-termijnbeheer.



Er zijn echter twee vervolgacties mogelijk die een verdieping kunnen geven op het bestaande onderzoek.

Ten eerste komt naar voren dat de beheerders van de boomgaarden aangeven dat de betrokkenheid van andere actoren – zoals omwonenden, beheerorganisaties en gemeenten – van groot belang is voor het voortbestaan van de boomgaarden. Daarom is een logische vervolgstap te onderzoeken hoe deze actoren zelf tegen de boomgaarden aankijken en hoe het komt dat ze niet méér betrokken zijn. Hiermee kan het beeld dat de beheerders hebben gecomplementeerd worden.

Ten tweede is een longitudinale studie aan te bevelen. Dat wil zeggen dat over een jaar of vijf opnieuw bekeken wordt hoe het de boomgaarden vergaat, of de voorspellingen uitgekomen zijn en waar het aan ligt als dat niet het geval is. Een dergelijke studie geeft meer zicht op de factoren die nu belangrijk worden geacht voor *place-keeping* en duidelijk kan worden of de inschatting van de boomgaardbeheerders wel klopt.

Regionale voedselvoorziening

Op de vraag of buurtboomgaarden bij kunnen dragen aan de regionale voedselvoorziening is het antwoord: “op dit moment niet”. Bestaande buurtboomgaarden zijn niet opgezet en worden niet beheerd met het oog op een hoge voedselproductie. Andere doelen zoals ‘landschap en natuurbeheer’, ‘het behoud van cultuurhistorie in de vorm van oude fruitrassen’ en ‘het creëren van een ontmoetingsplek’, spelen een veel grotere rol voor de betrokken vrijwilligers. De hoeveelheden geoogst product worden vooral door de betrokkenen zelf geconsumeerd of op kleine schaal verwerkt en verkocht.

Indien er een rol is voor buurtboomgaarden in de regionale voedselvoorziening, zou eerst de insteek waarmee het beheer is georganiseerd, moeten veranderen. Pas daarna komen zaken als markttoegang, efficiënt oogsten en verwerking naar voren als onderwerpen die wel of niet belemmerend zijn.

Rol van de gemeente

De betrokken gemeenten lijken behalve als het gaat om bestemming en beleid voor de plek weinig bij te dragen aan het voortbestaan van de buurtboomgaard.

Financiën, heldere communicatie en actief bijdragen aan het beheer van een boomgaard (genoemd in de tips voor de gemeente) zijn volgens de respondenten weliswaar belangrijke punten waarop een gemeente iets kan doen. Maar deze worden niet genoemd bij de knelpunten of succesfactoren voor het voortbestaan.

Dat schept een beeld van zichzelf reddende vrijwilligersgroepen die weinig behoefte hebben aan het institutionele kader van de gemeente. Dit wordt wellicht veroorzaakt doordat de gemeente weinig zichtbaar is voor vrijwilligersgroepen. Meer zichtbaarheid wordt immer ook genoemd als een van de tips voor de gemeente.



De grote uitzondering wordt hier gemaakt voor de gemeente als grondeigenaar. De plannen van de eigenaar van de grond (en dat is meestal de gemeente) worden genoemd als het grootste knelpunt in het voortbestaan van de buurtboomgaard.

De gemeente kan waarden als 'landschap', 'biodiversiteit' en 'het creëren van een ontmoetingsplek' echter omarmen. Ze kan deze mogelijk maken door bijvoorbeeld een garantie te geven over het langjarig gebruik van een stuk grond voor een buurtboomgaard.

In een verstedelijkte omgeving, waar minder ruimte is voor een buurtboomgaard, is het wellicht wel mogelijk om fruit uit de openbare ruimte een belangrijker rol te geven. In de stedelijke context is de potentiële oogst ook niet het eerste waar men aan denkt, maar worden eerder het educatieve aspect en het 'fun-gehalte' als pluspunten gezien. Voor een gemeente die iets wil met fruit in de openbare ruimte, kan daarop aangehaakt worden.

Daarnaast is het de moeite waard om te investeren in kennis over en ervaring met het mobiliseren van draagvlak en betrokkenheid bij buurtboomgaarden en hun vrijwilligers. De gemeente kan hierin een rol op zich nemen. Niet zozeer door het organiseren van cursussen, maar door de beheerders en vrijwilligers de mogelijkheid te geven deze kennis elders op te doen. Aan de andere kant ligt hier ook een oproep naar de beheerders zelf: kijk verder dan de tastbare kennis van ziektes en rassen, maar denk ook goed na over hoe je het werk organiseert en hoe je daarmee betrokkenheid en vooral continuïteit kan waarborgen.

5.2 Aanbevelingen

Voor partijen die verder willen met het thema 'buurtboomgaarden' en 'fruit in de openbare ruimte' komen de volgende aanbevelingen uit het rapport naar voren.

Voor beheerders van buurtboomgaarden

Voor de continuïteit van de boomgaard is de betrokkenheid van de omgeving bijna belangrijker dan het aantrekken van fondsen.

- Zet in de eerste plaats goed in op het vergroten van draagvlak en betrokkenheid bij de mensen die in de buurt wonen van de boomgaard.
 - Kijk bij het inzetten van communicatiekanalen naar de mogelijkheden van meerdere kanalen, zoals lokale kranten, een eigen website en sociale media zoals Facebook.
 - Organiseer meerdere activiteiten per jaar om het draagvlak in de buurt te vergroten.
- Kijk bij fondsenwerving naar meerdere bronnen en mogelijkheden.
 - Voor specifieke projecten is vaak een eenmalige financiering mogelijk.
 - Kijk ook naar andere mogelijkheden zoals het gebruik van restmateriaal van de gemeente of van een bouwbedrijf voor de aanleg van bijvoorbeeld betegeling.

**Voor gemeenten**

- Zet beleid op beheer en ondersteuning van een buurtboomgaard. Dit zou de volgende onderdelen kunnen bevatten:
 - Eventuele financiële ondersteuning, eenmalig of regelmatig terugkerend.
 - Handhaving en toezicht op de boomgaard wanneer beheerders afwezig zijn en/of wanneer daar aanleiding toe is.
 - Zorg dat je als gemeente ook persoonlijk aanwezig bent bij voor de buurtboomgaard belangrijke gelegenheden.
- Voor de beheerders is het belangrijk om als eigenaar van de grond duidelijk te zijn over de termijn waarop een buurtboomgaard kan bestaan. Iedereen wil graag weten waar men aan toe is. Maak afspraken bij voorkeur over meerdere jaren.
- Beheerders van buurtboomgaarden hebben veel behoefte aan tips, ondersteuning en coaching. Maak het mogelijk dat ze bijeenkomsten en trainingen kunnen volgen.
- Uit de genoemde positieve bijdragen komt vooral naar voren dat een bijdrage in natura aan de boomgaard erg gewaardeerd wordt. Ondersteuning kan dus in de vorm van subsidie, maar zaken als maaien en afvoeren van snoeiafval zijn zeker zo belangrijk.
- Omdat de buurtboomgaarden allemaal anders zijn, hebben ze verschillende behoeften. Ga daarom met ze in gesprek over wat de gemeente voor hen kan betekenen.

Literatuurlijst

- Burton, M., Smith, H., & Dempsey, N. (2014). *Place-Keeping: Open Space Management in Practice*. New York: Routledge.
- Colinas, J. B., & Manaugh, K. (2018). The socio-environmental impacts of public urban fruit trees: a Montreal case-study. *Urban Forestry & Urban Greening*. doi:10.1016/j.ufug.2018.05.002
- Dempsey, N., & Burton, M. (2012). Defining place-keeping: The long-term management of public spaces. *Urban forestry & Urban Greening*, 11-20. doi:10.106/j.ufug.2011.09.005
- Dempsey, N., & Smith, H. (2014). Understanding place-keeping of open space. In M. Burton, & H. D. Smith, *Place-Keeping: Open Space Management in Practice*. New York: Routledge.
- Dooren, N. van (2019, februari). Het vruchtgebruik van openbaar groen. *Stadswerk magazine*.
- Hoeven, N. van der, D.J. Stobbelaar, 2006. De Meerwaarde van tuinparken. De betekenis van tuinparken in een stedelijke omgeving. Wetenschapswinkel Wageningen Universiteit, Wageningen
- Knapp, L., Veen, E., Renting, H., Wiskerke, J. S., & Groot, J. C. (2016). *Vulnerability Analysis of Urban Agriculture Projects: A Case Study of Community and Entrepreneurial Gardens in the Netherlands and Switzerland*.
- Moens, F., Van der Molen, S., & Steggerda, R. (2011). *Buurtboomgaarden - Inventarisatie Bomenstichting. Totstandkoming, beheer, onderhoud en vruchtgebruik*. Utrecht: Innovatienetwerk.
- provincies, I. n. (sd). Opgehaald van <https://www.landschapsbeheergroningen.nl/projecten/groene-knopen-rode-draden/>
- Rasheed, F. (2018). *Plukstad Culemborg*. Velp: Van Hall Larenstein.
- Stobbelaar, D.J., J. Santegoets, 2012. De blik naar binnen: zorgen voor de interne organisatie. In: D.J. Stobbelaar, Bewoners maken het groen. Landwerk, Wageningen, p. 43 – 51.
- Walsum, S. v. (2019, april 4). Met een defibrillator het bos in: de groenvrijwilligers worden steeds grijs. Reportage vrijwilligerswerk in de natuur. *Volkskrant*.



Bijlage – Enquête Duurzaam beheer van fruit- en notenbomen

Doelgroep

U bent als individuele burgers of burgerorganisatie betrokken bij beheer en/of gebruik van fruit- of notenbomen in de openbare ruimte. Dit kan gaan om een boomgaard, pluktuin of een andere vorm van groen met fruit- of notenbomen. Belangrijk voor deze enquête is dat er fruit- of notenbomen aanwezig zijn op de plek waar u bij betrokken bent. Zowel deelnemers aan een oogstfeest als actieve beheerders of initiatiefnemers worden uitgenodigd deze vragenlijst in te vullen.

Wat is het doel van de enquête?

Bijdragen aan duurzaam beheerde fruit- en notenbomen in de openbare ruimte. Via deze enquête willen we een beeld krijgen van de succesfactoren en knelpunten voor het duurzame beheer van fruit- en notenbomen in de openbare ruimte door individuele burgers en burgerorganisaties. Deze enquête is onderdeel van het project [Vruchtgebruik](https://www.groenecoes.nl/nl/coe/show/Vruchtgebruik-fruit-in-de-openbare-ruimte.htm). (Link: <https://www.groenecoes.nl/nl/coe/show/Vruchtgebruik-fruit-in-de-openbare-ruimte.htm>)

Wat doen we met de resultaten?

De resultaten gebruiken we voor het ontwikkelen van een handreiking voor gemeenten en burgerinitiatieven om fruit- en notenbomen in de openbare ruimte duurzaam te beheren. Hiervoor is uw inbreng erg belangrijk.

Kent u andere mensen die zich inzetten voor fruit- en notenbomen in de openbare ruimte? Dan zouden wij het erg op prijs stellen als u deze enquête naar hen door wilt sturen.

Onder de respondenten verloten wij een jonge fruitboom.

De enquête zal ongeveer 15 minuten duren. Bij sommige vragen zijn meerdere antwoorden mogelijk, dit wordt bij de betreffende vragen aangegeven. Uw antwoorden op deze enquête zullen anoniem worden verwerkt.

Alvast bedankt voor het invullen!

Vriendelijke groet,

Projectteam Vruchtgebruik
Hogeschool VHL



Wat is de naam van de plek met fruit- en notenbomen waarbij u betrokken bent? (Heeft het geen naam, antwoord dan met 'niet van toepassing'; bent u bij meerdere plekken betrokken, noem hier dan de plek waar u het meest betrokken bij bent.)

Wat is het adres van deze plek?

Waar ligt de plek ten opzichte van waar u woont?

- In mijn eigen straat / buurt
- Elders in of rondom mijn stad / dorp
- Elders in mijn gemeente
- Elders in Nederland

Wie is de eigenaar van de grond?

- De gemeente
- Een bedrijf
- Een stichting / vereniging
- Een particulier
- Weet ik niet

Is de plek toegankelijk voor publiek?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet
- Anders, nl.:

Hoelang bestaat het initiatief rondom deze plek met noten- en fruitbomen al?

- Minder dan 2 jaar
- 2 tot 10 jaar
- 10 tot 20 jaar
- Langer dan 20 jaar

Welke van onderstaande beschrijvingen zijn van toepassing op de plek met fruit- en notenbomen waar u bij betrokken bent? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Het is een plek met oude fruit- en notenbomen die opnieuw in gebruik is genomen
- ☐ Het is een plek waar recent fruit- en notenbomen zijn aangeplant
- ☐ Het is een boomgaard met alleen fruit- en notenbomen
- ☐ Het is een moestuin/plek met meer eetbaar groen in combinatie met fruit- en notenbomen
- ☐ Het is een enkele fruit- of notenboom
- ☐ Het is een kleine verzameling fruit- of notenbomen



- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, nl.:

Welke van onderstaande elementen zijn aanwezig op deze plek? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Heg
- ☐ Houtsingel (een rij bomen met ondergroeïende struiken)
- ☐ Poel / vijver
- ☐ Nestkast
- ☐ Insectenhotel
- ☐ Bijenkast
- ☐ Takkenril (een hoop gestapelde takken)
- ☐ Losgestapeld muurtje
- ☐ Onverhard pad
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, nl.:

Wat is de oppervlakte van de plek met fruit- en notenbomen? (1 hectare is 100x100 meter, ofwel twee voetbalvelden)

- Kleiner dan 0,5 hectare
- 0,5 – 1 hectare
- 1-2 hectare
- Groter dan 2 hectare

Hoeveel fruit- en notenbomen staan er?

- Minder dan 10 bomen
- 10 tot 20 bomen
- 20 tot 50 bomen
- Meer dan 50 bomen

Hoe oud zijn de meeste fruit- en notenbomen?

- Jonger dan 2 jaar
- 2 tot 10 jaar
- 10 tot 20 jaar
- Ouder dan 20 jaar

In hoeverre, denkt u, draagt de inrichting bij aan het voortbestaan van de plek met fruit- en notenbomen?

(Draagt heel weinig bij) 1 – 2 – 3 – 4 – 5 (Draagt heel veel bij)

Hoe tevreden bent u met de inrichting van de plek?



(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)

Hoe wordt het beheerwerk uitgevoerd? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Individueel door vrijwilligers
- Gezamenlijk door vrijwilligers (een georganiseerde werkdag)
- Elke adoptant verzorgt zijn eigen boom
- Uitbesteed aan een organisatie / bedrijf
- Wordt uitgevoerd door een hoogstambrigade
- Niet van toepassing
- Weet ik niet
- Anders, nl.:

Hoeveel mensen zijn betrokken bij het beheer?

- Minder dan 5 mensen
- 5-10 mensen
- 10-25 mensen
- 25 mensen of meer

Zijn er voldoende mensen betrokken bij het beheer, om het goed uit te kunnen voeren?

(Ruim onvoldoende) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Ruim voldoende)

Hoe belangrijk, denkt u, is deze betrokkenheid voor het voortbestaan van de plek met fruit- en notenbomen?

(Heel onbelangrijk) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel belangrijk)

Hoe tevreden bent u met de betrokkenheid bij deze plek?

(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)

Wat waren de doelen voor het oprichten / in gebruik nemen van deze plek met fruit- en notenbomen? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Ontmoetingsplek creëren voor mensen in de buurt
- ☐ Vruchten telen / oogsten
- ☐ Het landschap / de omgeving mooi maken
- ☐ Oude fruitrassen behouden
- ☐ Ruimte bieden aan dieren en planten om te leven
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, nl.:

Welke activiteiten worden georganiseerd op deze plek? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Oogstfeest
- ☐ Werkdag



- ☐ Markt
- ☐ Sap-persdag
- ☐ Picknick
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, nl.:

Hoe wordt er gecommuniceerd over deze plek? (meerdere antwoorden mogelijk)

Via:

- ☐ Website
- ☐ Nieuwsbrief
- ☐ Krant
- ☐ Markt
- ☐ Sociale media
- ☐ Bijeenkomst
- ☐ Informatiepanelen / informatiebordjes
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, nl.:

Hoeveel draagvlak is er bij buurtbewoners?

(Zeer weinig draagvlak) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Zeer veel draagvlak)

Hoe belangrijk, denkt u, is de draagvlak van buurtbewoners voor het voortbestaan van de plek met fruit- en notenbomen?

(Heel onbelangrijk) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel belangrijk)

Hoe tevreden bent u met het draagvlak bij buurtbewoners?

(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)

Wat wordt er gedaan met de oogst? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Verzameld en verdeeld
- ☐ Verwerkt tot sap
- ☐ Verwerkt tot cider
- ☐ Verwerkt tot andere producten (jam, compote, taarten etc.)
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, nl.:

Is de oogst voor eigen gebruik van de betrokkenen of wordt het verkocht?

- ☐ Voor eigen gebruik
- ☐ Wordt verkocht



- Zowel voor eigen gebruik als verkocht
- Niet van toepassing
- Weet ik niet
- Anders, nl.:

Blijven er veel vruchten ongeplukt aan de bomen hangen? (die vervolgens op de grond vallen en daar blijven liggen)

(Heel weinig) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel veel)

Hoe belangrijk is de oogst voor het duurzaam beheren van de fruit- en notenbomen?

(Heel onbelangrijk) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel belangrijk)

Hoe tevreden bent u met de oogst van de fruit- en notenbomen?

(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)

Welke beheerwerkzaamheden worden er toegepast op deze plek met fruit- en notenbomen?

Is er een plan opgesteld voor het beheer?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet
- Anders, nl.:

Wordt de biodiversiteit (plant- en diersoorten) gemonitord op de plek met fruit- en notenbomen?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet
- Anders, nl.:

Hoe belangrijk, denkt u, is het beheer voor het voortbestaan van de plek met fruit- en notenbomen?

(Heel onbelangrijk) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel belangrijk)

Hoe tevreden bent u met de uitvoer van het beheer van de plek met fruit- en notenbomen?

(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)

Hoe tevreden bent u met het resultaat van het beheer van de plek met fruit- en notenbomen?

(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)



Waar heeft u de kennis vandaan gehaald over het beheer van een boomgaard en/of het snoeien van fruit- en notenbomen? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Via een beroepsopleiding
- Via gesprekken met een expert
- Uit een boek
- Gezocht op het internet
- Via een cursus van een landschapsbeheerorganisatie
- Via een cursus (niet van een landschapsbeheerorganisatie)
- Niet van toepassing
- Weet ik niet
- Anders, nl.:

Geef in de eerste kolom aan over welke van onderstaande onderwerpen u kennis op heeft gedaan. Geef in de tweede kolom aan over welke onderwerpen u nog niet voldoende kennis heeft, maar waarvan u het wel denkt nodig te hebben. (meerdere antwoorden mogelijk)

	Deze kennis heb ik opgedaan	Deze kennis heb ik niet, maar denk ik wel nodig te hebben
Snoeien van bomen		
Planten van bomen		
Eigenschappen van verschillende fruitrassen		
Het herkennen van verschillende fruitrassen		
Bestuiving		
Bodem(leven)		
Bemesten		
Herkennen van ziekten		
Natuurwaarde van een boomgaard		
Natuurlijke bestrijding		
Biologisch beheer		
De geschiedenis van hoogstamboomgaarden		

Ik heb ook behoefte aan kennis over de volgende onderwerpen:

Aan welk van deze vormen van ondersteuning voor het beheer zou u het meeste behoefte hebben ? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Opleiding / training / coaching
- ☐ Reis- / onkostenvergoeding



- ☐ Andere middelen (gereedschap, potgrond, lesmateriaal, etc.)
- ☐ Technische ondersteuning (apps, software, etc.)
- ☐ Vaste contactpersonen
- ☐ Ondersteuning in zwaar beheerwerk (bomen kappen, snoeien, etc.)
- ☐ Anders, nl.:

Hoe belangrijk, denkt u, is kennis van beheer voor het voortbestaan van de fruit- en notenbomen?
(Heel onbelangrijk) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel belangrijk)

Hoe tevreden bent u met uw kennis van beheer over fruit- en notenbomen?
(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)

Onderstaande vraag gaat over verschillende soorten samenwerking. Geef hieronder aan

- bij wat voor groep u zelf hoort (kolom 1)
- met welke groepen u samenwerkt (kolom 2)
- welke groep(en) de initiatiefnemer(s) is/zijn (kolom 3)

	Hier hoor ik bij	Hiermee werken wij samen	Dit is / zijn de initiatiefnemer(s)
Buurtbewoners			
Vrijwilligersgroep			
(Buurt)vereniging			
Stichting			
Hoogstambrigade			
Bedrijf			
Natuur- / milieuorganisatie			
Landschapsorganisatie			
Gemeente			
School			
Zorginstelling			
Niet van toepassing			
Weet ik niet			
Anders			

Heeft de samenwerkingsvorm waar u zelf bijhoort een bestuur?

- Ja
- Nee
- Niet van toepassing
- Weet ik niet
- Anders, nl.:



Hoe belangrijk is samenwerken voor het duurzaam beheren van de fruit- en notenbomen?
(Heel onbelangrijk) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel belangrijk)

Hoe tevreden bent u met de samenwerking op de plek met fruit- en notenbomen?
(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)

Speelt de gemeente een rol op deze plek met fruit- en notenbomen?

- Ja
- Nee

Zo ja →

Op welke manier draagt de gemeente in positieve zin bij aan het langdurige beheer van de plek met fruit- en notenbomen?

Heeft u nog tips voor de gemeente hoe deze haar rol beter zou kunnen invullen voor het duurzaam beheren van de plek?

In welke mate is de gemeente bij de plek betrokken?
(Heel weinig betrokken) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel betrokken)

Hoe belangrijk is de rol van de gemeente voor het duurzaam beheren van de plek?
(Heel onbelangrijk) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel belangrijk)

Hoe tevreden bent u met de rol van de gemeente voor deze plek?
(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)

Is er budget voor het onderhoud van de plek met fruit- en notenbomen?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet
- Anders, nl.:

Waar komt dit budget vandaan? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Gemeente
- Provincie
- Bedrijf



- Particulieren
- Adoptanten
- Fonds / goed doel
- Niet van toepassing
- Weet ik niet
- Anders, nl.:

Voor hoe lang is er budget beschikbaar voor het onderhoud?

- Minder dan 1 jaar
- 1 tot 2 jaar
- 2 tot 5 jaar
- 5 tot 10 jaar
- Langer dan 10 jaar
- Niet van toepassing
- Weet ik niet
- Anders, nl.:

Hoe belangrijk, denkt u, is het budget voor het voortbestaan van de plek met fruit- en notenbomen?
(Heel onbelangrijk) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel belangrijk)

Hoe tevreden bent u met het budget voor het duurzaam beheren van de plek?
(Heel ontevreden) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Heel tevreden)

Hoeveel vertrouwen heeft u dat de plek met fruit- en notenbomen over 5 jaar nog goed functioneert?
(Zeer weinig vertrouwen) 1– 2 – 3 – 4 – 5 (Zeer veel vertrouwen)

Wat is, in uw ervaring, de grootste succesfactor voor het voortbestaan van deze plek met fruit- en notenbomen?

Wat is, in uw ervaring, het grootste knelpunt voor het voortbestaan van deze plek met fruit- en notenbomen?

Bent u een vrouw of een man?

- Vrouw
- Man

Wat is uw hoogst afgeronde opleiding?



- Basis- of lagere school
- Lbo / vbo / mavo / vmbo
- Mbo / havo / vwo
- Hbo / universiteit

Wat is uw geboortjaar?

Welke van onderstaande drijfveren zijn voor u van belang om u in te zetten voor deze plek met fruit- en notenbomen? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Zelf meer leren over de natuur
- ☐ Verbonden zijn met de natuur
- ☐ Verbonden zijn met een gebied
- ☐ Geeft betekenis aan mijn leven
- ☐ Buiten tijd doorbrengen
- ☐ Samenwerken met mensen
- ☐ Bepaalt wie ik ben
- ☐ Voor toekomstige generaties
- ☐ Plezier in iets doen waar ik goed in ben
- ☐ Bijdrage leveren aan de wetenschap
- ☐ Bijdrage leveren aan natuurbescherming en beheer
- ☐ Bijdrage leveren aan een duurzame wereld
- ☐ Met mijn handen werken
- ☐ Verbondenheid met natuur bij andere mensen versterken
- ☐ Iets doen voor de buurt

Heeft u nog aanvullingen of opmerkingen over deze enquête?

Aan de hand van de enquête willen we eventueel aanvullende vragen stellen. Mogen wij contact met u opnemen? Vul dan hieronder uw e-mailadres in. (Alleen invullen als wij contact met u op mogen nemen.)

Dit is het einde van deze enquête. Bedankt voor het invullen.